

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2018
nyár

Nagy kócsag

**Cselekvő
denevérvédelem**

Peszéri-erdő

**Láthatatlan
kisemlősünk**

Madárodúk és etetők, madáreleség, ajándéktárgyak, festmények, madaras könyvek, játékok széles választéka az MME Természetbarátok boltjában!

Boltunkban már bankkártyával is lehet fizetni!

Boltunk kínálata folyamatosan bővül! Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a www.mme.hu/bolt honlapunkat!

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarországiért!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ

Ujhelyi Péter

LAPSZÁMSZERKESZTŐ

Halmos Gergő

MUNKATÁRSÁK

Ács László • MME Bolt
Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem
Bodnár Katalin • társadalmi kapcsolatok
Drexler Szilárd • természetvédelem
Hadarics Tibor • faunisztika
Halpern Bálint • kétéltű- és hüllővédelem
Haraszthy László • madártan
Horváth Márton • ragadozómadár-védelem
Karcza Zsolt • Madárgyűrűzési Központ
Kincses László • környezeti nevelés
Lendvai Csaba • helyi csoportok
Madas Katalin • BirdLife-partnerek
Magyar Gábor • Madártan
Nagy Dénes • területvédelem
Nagy Károly • Monitoring Központ
Orbán Zoltán • Madárbarát kert
Vásony Petra • Marketing

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

J. Artyuhin • **Berta Béla** • **Forrásy Csaba**
Imre Tamás • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs** •
Lóki Csaba • **Máté Bence** • **Nehéz László**
Novák László • **Streit Béla** • **Suhayda László** •
Vizúr János • **Völgyi Sándor**

NYELVI KORREKTOR

Szűcs Katalin

GRAFIKUSOK

Kóky Szabolcs • **Matyikó Tibor** • **Zsoldos Márton**
TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: nagy kócsag
(Jakab Sándor felvétele)

A madarak éve – Tegyé! a begyé!'

Száz évvel ezelőtt írták alá az Amerikai Egyesült Államokban az egyik első és azóta is meghatározó természetvédelmi, illetve kifejezetten madárvédelmi jogszabályt, a Vonuló madarak egyezményéről szóló törvényt (Migratory Bird Treaty Act). Az évforduló alkalmából nemzetközi szervezetünk – a BirdLife International –, az amerikai partnerünk – Audubon Society – és a National Geographic Society összefogott, és az idei évet a madarak évének nyilvánították. Lapunkban olvashatnak a nagy kócsagról és a fajt a múlt század elején a kipusztulás szélére sodródó divatról, a kócsagtollas kalapokról. Az emberiség madár- és természetpusztító passziói közül ez volt az egyik legértelmeletlenebb. Csupán a ruhák díszítése céljából majdnem sikerült fajok tucatjait a Föld színéről eltörölni; a mi nagy kócsagunk mellett az amerikai hókócsagot, más gémféléket, cséreket és még számtalan fajt érintett ez az örületes mértéket öltő üzlet. A madarak pusztítása viszont megmozgatta a közvéleményt, és a rosszból némi jó is származott. A felháborodás eredményeként madárvédő és természetvédő mozgalmak indultak Amerikában és Európában. Sok szervezet, amik ma a nemzetközi természetvédelmi közösség meghatározó szereplői, ennek a mozgolódásnak köszönheti születését vagy gyors népszerűvé válását. A mi nagy kócsagunk nemhiába lett a természetvédelem címermadara, mivel ugyanezen folyamat eredményeként alkalmazták Magyarországon az első hivatásos természetvédelmi őrt, azaz kócsagőrt Gulyás József személyében. A történet-szálak ott is összefutnak, hogy ezt a lépést több külföldi támogatás tette lehetővé, többek között az Audubon Society elnökének, T. Gilbert Pearson úrnak a személyes támogatása, illetve a mai holland partner-szervezetünk, a Vogelbescherming elődje által szervezett gyűjtés, amit hazai támogatók egészítettek ki. Mindezeket Vönöczky Schenk Jakab közbenjárása tette lehetővé, aki 1918-ban publikálta munkáját a nagy kócsag hazai állományáról. Ekkor a kócsagtelepek már csak néhány helyen voltak megtalálhatóak az akkori Magyarország területén, és a védelmük megszervezése nélkül a kipusztulásuk elkerülhetetlen lett volna. Forrongó idők voltak ezek a madárvédelem szempontjából, és jelentős mértékben meghatározták azt, ami azóta történt a madár- és természetvédelem ügyében. Ha elődeink akkor nem cselekedtek volna, és nem szervezték volna meg az ügy támogatását, ma sehol sem tartanánk, és a nagy kócsag sem lenne velünk. Ez az évforduló így elsősorban azokról az emberekről szól, akik hajlandóak voltak cselekedni, ezért is választottuk kapcsolódó kampányunk mottójául közönségjavaslat alapján a „Tegyél a begyé!'" szlogent. Kedves Olvasó, tegyé! a begyé!'" Te is, tegyünk együtt, hogy méltóan emlékezhessünk meg a madárvédelem hőseiről.

Halmos Gergő

A TARTALOMBÓL

	Összefogás a Peszéri-erdő megmentéséért	10
	Kié lesz a közös agrárpolitika 2020 után?	14
	„Láthatatlan” kisémlősünk	26
	Cselekvő denevérvédelem	31
	Végveszélyben: a nagy goda	39

Világpolgár-madárfaajok 6. Nagy kócsag

Világpolgár
madárfaajok

© Gódor Miklós

A GÉMFÉLÉK CSA-LÁDJA A legújabb rendszertani besorolás alapján a gödényalakúak rendjébe tartozik, ahová rajtuk kívül még az íbiszfélék, a gogófélék, a papucsorrúmadárfélék és a gödényfélék családja is. A gémfélék benépesítik az egész Földet, de az északi részeken és a sivatagok környékén nem élnek. A nagy kócsag, ami valójában egy gém, Észak- és Dél-Amerikában, Európában, Ázsiában, Afrikában és Ausztráliában is fészkel. Ezen a hatalmas elterjedési területen négy alfaja él. A különböző nagy testű kócsagfajok valamennyien az Ardea, azaz a gémekeket magukba foglaló nemzetséghez tartoznak. A kisebb testű rokonaik – a nálunk is fészkelő kis kócsag és a további két fehér színű és másik kettő fehér színváltozattal is rendelkező gémféle – az Egretta, a kis kócsagok nemzetségébe tartoznak. Nálunk és

Európában, illetve egészen a Távol-Keletig terjedő területen a nagy kócsag törzsalakja, az Ardea alba alba alfaj fészkel. Indiában, Délkelet-Ázsiában egészen Japánig, illetve Ausztráliáig terjed az A. alba modesta, Afrikában az A. alba melanorhynchos, míg Észak-Közép- és Dél-Amerikában az A. alba egretta költ. A nagy kócsag-

Cholnoky Jenő
földrajztudós
kócsagtollas
kalappal
Balra: Divatos
kalapdísz
1900 körül

© Fortepan

© RSPB

hoz megtévesztésig hasonló, de annál feltűnően kisebb, egyszínű fehér gémféle a közép-kócsag, amit legújabban három fajra osztottak, ezek az Afrikában élő sárgacsőrű kócsag (Ardea brachyrhyncha), az Elő- és Hátsó-Indiát és az indonéz szigetvilágot benépesítő közép-kócsag (Ardea intermedia), illetve az Ausztráliában fészkelő ausztrál kócsag (Ardea plumifera).

A nagy kócsag és még néhány rokon faja a nászidőszakban ún. dísztollakkal rendelkezik, amiknek különleges szerkezete, alakja és ritkasága miatt egy évszázaddal ezelőtt még keresett kalapdísz volt.

Mai ésszel felfoghatatlan, hogy milyen nagy mennyiségű dísztollat értékesítettek az 1800-as évek végén és az 1900-as évek elején Európában és Észak-Amerikában. Egy-egy nászruhás kócsagnak 40-50 dísztolla van. Mondhatnánk,

© Audubon Society

Tolldísz gyárak
New Yorkban
1910 körül
Jobbra fent:
Az RSPB aktivistái
tüntetnek a toll-
kereskedelem
ellen 1911 júliu-
sában

hogy elég sok, de ha azt is hozzávesszük, hogy egy kg dísztoll 150 madár elpusztítása után gyűlik össze, akkor már ez bizony csak a kócsagoknak elegendő, a kapzsi embereknek pedig nagyon kevés. Abban az időben a nagy kócsag dísztollának ára megegyezett vagy akár a kétszeresét is elérte

az azzal azonos súlyú arany értékével. Hatalmas kereskedőhálózat alakult ki a kócsagtollüzletre. Voltak dísztollkereskedések Londonban, Bécsben, Párizsban, Berlinben és New Yorkban is. Megdöbbentő méreteket öltött a tollkereskedelem, és ezzel együtt a madarak pusztítása. 1900 körül 50 000 uncia (az arany súlymértéke) súlyú dísztollat értékesítettek, amihez 200 000 madárnak kellett elpusztulnia. Jellemző és egyben sokkoló adat az is, hogy a tollkereskedelem tetőfokán Párizsban 10 000 embernek adott munkalehetőséget ez az ágazat. A madaraknak a divat igényeinek kiszolgálása érdekében történő esztelen pusztítása azonban nem állt meg Európában és Észak-Amerikában, mert a jó üzletbe más földrészek is bekapcsolódtak. 1889 és 1912 között összesen 15 000 kg dísztollat importáltak Argentínából, Venezuelából és Brazíliából. A tengernyi elpusztított és dísztollaitól megfosztott madár azonban csak a jéghegy csúcsa volt. Mivel a kócsagok csak a költési időszakban viselik dísztollait, az ilyenkor lemészárolt felnőttek mellett ezrével pusztultak a tojások és a fiókák is. A 20. század elejére világszerte drasztikusan lecsökkent a nagy kócsag állománya, számos térségben pedig ki is pusztult. A madárvédők széles körű kampányokba kezdtek, amiknek eredményeként Londonban és New Yorkban betiltották a dísztollal való kereskedést. Mivel időközben a divat is megváltozott, szinte megszűnt a dísztollak iránti kereslet. Schenk Jakab kiváló magyar ornitológus már az I. világháború alatt foglalkozott a kócsagok védelmével. Megállapításai szerint a dísztollak miatt lelőtt madarakért folytatott

© Gódor Miklós

versenyben az sem volt ritka, hogy a „dísztolvadász bandák garázdálkodásai” odáig vezettek, hogy egy-egy telepet szándékosan elpusztítottak, hogy a konkurenciának már ne hajthasson hasznot. Bár a pákászok is gyűjtötték az elhullott dísztollakat, egy-egy madarat ők is elejtettek. Schenk róluk így ír: „De micsoda jámbor alak a mi

pákászunk a dísztolvadászok undorító hadához képest.” Az sem volt azonban ritka jelenség, hogy a telepeket a környékbeli pásztorok kifosztották, és az ott talált tojásokat megették.

Schenk Jakab nemcsak világhírű ornitológus, hanem remek szervező is volt. Felhívására hazai és nemzetközi összefogással gyűjtés indult a kis-

balatoni kócsagtelep védelmére. Az ily módon összegyűjtött pénzből 1924-től a Madártani Intézet állományában Gulyás Józsefet kócsagórként alkalmazták, aki a Kis-Balatonon teljesített szolgálatot. Ő volt valójában az első magyar természetvédelmi őr. Azt gondolhatnánk, hogy ezzel megindulhatott a kócsagállományok regenerálódása. Sajnos azonban az akkoriban nagy léptékben zajló és egész Európára kiterjedő mocsár-lecsapolások újabb veszélyt jelentettek a madarakra nézve.

A kócsagmészárlások megszűnése után sok-sok évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy az állomány lassan regenerálódjon. A pusztítás elmaradása után, ami már szinte a védelem kezdetének volt tekinthető, a nagy kócsag állománya lassú emelkedést mutatott, majd az 1980-as években robbanásszerű növekedésnek indult. Ennek nemcsak az lett a következménye, hogy a korábban a kipusztulás szélén álló faj egyedszáma gyarapodott, hanem az is, hogy európai költőterülete elkezdett növekedni.

© Lukács Katalin Odett

Legfrissebb hír, hogy 2013-ban már Svájcban is megtelepedett. Minden bizonnyal a Fertőn fészkelő állománynövekedésnek is fontos szerepe volt abban, hogy előbb a Pó-deltában (Észak-Olaszország), majd az Ebro-deltában (Spanyolország), Camargue-ban (Franciaország), illetve Lengyelországban is megtelepedett. 2012-ben költött először Németországban és Nagy-Britanniában is. Ma (2018-ban) már elmondható, hogy a nagy kócsag nem tartozik a veszélyeztetett fajok közé.

Vajon mi lehetett ennek a nagyfokú növekedésnek a kiváltó oka? Azt biztosan tudjuk, hogy az 1970-es évek közepétől Magyarországon a természetvédelem – köszönhetően Rakonczay Zoltánnak, a Természetvédelmi Hivatal frissen kinevezett elnökének – korábbi téli álmából felébredt, és sorra kerültek védelem alá a természeti értékekben gazdag területek. Kialakult a nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek hálózata, amik az akkor ismert valamennyi kócsagtelepet maguk-

ban foglalták. A zavartalan költési körülmények biztosítása mellett nagyon fontos lépés volt az is, hogy a magyar állami természetvédelem szimbólumává választották a nagy kócsagot. A kék mezőben repülő fehér kócsagot dr. Tildy Zoltán – a Természetvédelmi Hivatal korábbi elnökének – fényképe alapján mintázták meg az 1970-es évek második felében. Érdemes azonban itt megjegyezni, hogy Schenk Jakab – aki szentélyes természetvédő is volt – 1918-ban közreadott tanulmányában a kócsagok védelmét már „részben állami támogatással és a törvényhozás által, részben pedig a Magyar Természetvédelmi Szövetség megalapítása útján” képzelte el. Milyen kár, hogy javaslatának utóbbi része csak több mint öt évtizeddel később, tulajdonképpen az MME 1974-es megalapításával valósult meg.

© Orbán Zoltán

A biztonságos és zavartalan fészkelőhelyek és az ismertség ugrásszerű növekedése nagyban hozzájárult a faj védelméhez. Az állománynövekedésben azonban minden bizonnyal más is közrejátszott. Akkoriban a nagy kócsag szinte kizárólag a sekély vizekben kereste táplálékát.

Hatalmas szenzáció volt, amikor az első példányokat megfigyelték, amint a lucernaföldeken pocokra vadásznak. Ma ez a táplálékszerzési módjuk már általános. Az egykor – joggal – rendkívül félnék nagy kócsag ma már annyira „megszelídült”, hogy többször megfigyeltem, amint az autópályák mentén a védőkerítésen belül sétálgatva vadásznak pocokra.

Kócsagkolónia

A nagy kócsag a legtöbb gémféléhez hasonlóan telepesen fészkel. Leggyakrabban homogén

© Völgyi Sándor

© Völgyi Sándor

© Jakab Sándor

telepeket alakít ki, de gyakran kanalgémekkel, szürke és vörös gémeikkel, kis kócsagokkal, bakcsókkal és selyemgémekkel, illetve kis kárókatonákkal is együtt költ. Legújabbban a pásztorgém is egyre több helyen csatlakozik hozzájuk. A telepek a legtöbb esetben az ún. avas nádasokban alakulnak ki, azaz ott, ahol a nádat évekig nem aratják le. Esetenként már az egyéves – előző évi – nádasban is fészkelhetnek. A nagy kócsagok a nádszálakat a felső harmaduk magasságában eltördelik úgy, hogy azok csak derékszögben vagy kissé lefelé hajlanak, de nem válnak el a szártól, így az egymásra hajló szálak lapos felületet képeznek, amik alkalmasak a fészkek megépítésére. A nádszálakat a víz felett fél-egy méterrel törik meg, így a fészkek, a többi gémféle fészkhöz képest, magasan helyezkedik el. Az építmény leginkább egy hatalmas – akár másfél méter átmérőjű – lapos tálra emlékeztet. A fészkek általában nem szorosan egymás mellett, hanem néhány méterre vagy néhány tíz méterre egymástól helyezkednek el. Nálunk ritkaságszámba megy, ha a nagy kócsag fára építi fészket, de Európa más részein ez sem számít kirívónak.

Mivel nagyon korai fészkelők, ezért csak ott tudnak megtelepedni, ahol többéves aratatlan nádas található. Ott, ahol a téli időszakban levágják a nádat, a friss hajtások csak májusban kezdenek növekedni, az pedig már késő a kócsagok számára. A nagykócsag-telepek már március elején kialakulnak, ekkor kezdik ugyanis a fészkeképítést, amit gyakran megszakíthat a zord időjárás. A legtöbb tojó azonban április 1-20. között rakja le a tojásait. Előfordulhat azonban az is, hogy a telep valamilyen ok miatt megsemmisül. Ha ez elég korán megtörténik, akkor a megzavart párok új helyen pótköltésbe kezhetnek. Néhány évtizeddel ezelőtt előfordult, hogy az enyhe telek miatt a nádasokat nem tudták levágni a tervezett időben, és ezért március végén, áprilisban is zajlottak a munkálatok. Ilyen esetben a kócsagtelepek károsodhatnak, ami sajnos elég gyakran elő is fordult. Ma már mind a szabályozás, mind a nádaratási gyakorlat sokkal inkább figyelembe veszi a gémtelpek megőrzésének jelentőségét, fontos azonban az, hogy ott, ahol aratást végeznek, a kellő időben megtörténjen az egyeztetés és az érintetlenül hagyandó területek kijelölése. A még sárgás színű,

egyéves vagy a már szürkésbarna, többéves nádszálakra épült fészkekben kotló hófehér madarak – ha van rálátás a telepre – messziről észrevehetőek, amikor azonban a friss nád eléri, majd túlnövi a fészkeket, a zöld tenger eltakarja azokat. A nádasban épült kócsagfészkek mindig nádlevelekből készül, ezért bár a tojásaik teljesen azonosak a szürke gémeikkel, fészkek alapján a két faj biztonsággal megkülönböztethető, mivel az utóbbiak a nádasban is gallyakból építkeznek, csak úgy, mint a fákon lévő telepeiken.

Ma már nagy kócsaggal – a kemény telek kivételével – az év minden hónapjában találkozhatunk, szinte bárhol az országban. Amikor ezeket a fenséges madarakat távcsővel figyeljük meg, gondoljunk arra, hogy az emberi felelőtlenség és kapzsiság miatt majdnem kipusztultak, de arra is, hogy egyszerű elődeinknek köszönhetően az emberi gondoskodás hozzájárult fennmaradásukhoz és állományuk megerősödéséhez. Van tehát értelme és főleg eredménye a madár- és természetvédelmi fázadósoknak, illetve e nemes célra felhasznált adományoknak.

Haraszthy László

Összefogás a Peszéri-erdő megmentéséért

Természet-
védelem

© Molnár Ábel

Meszes homoki
erdőssztyepp-
komplex

ABÁCS-KISKUN MEGYE északi határán, Kunpeszér község külterületén fekvő Peszéri-erdőről főként néhány érdekes madártani megfigyelés kapcsán értesülhettünk ezidáig. Azt már kevesebben tudják, hogy ez az erdő hazánk egyik legjobb állapotban megőrzött, meszes homoki erdőssztyepp-társulásainak ad otthont, melynek helyreállítását és megóvását a Földművelésügyi Minisztérium és az Európai Bizottság is támogatja a LIFE-NATURE programon keresztül. A KEFAG Kiskunsági Erdészeti és Faipari Zrt. által koordinált, 2017 végén indult projektben egyesületünk partnerként vesz részt a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságával együtt.

A Peszéri-erdő kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként (HUKN20002)

© Farkas Sándor

az Európai Unió által 1992-ben létrehozott Natura 2000 hálózat részét képezi. A „Szalag-erdő” elnevezésű, 156 hektáros része 1988 óta országos jelentőségű természetvédelmi terület. Más részei „ex lege” törvényi védelem alatt álló lápok (láprétek, láperdők).

Az 1628,5 ha-os Peszéri-erdő Natura 2000 terület neve egy kicsit félrevezető, hiszen nem csak változatos erdőállományok, hanem homoki gyepek, mocsár- és láprétek is megtalálhatóak itt.

A Peszéri-erdőnek nemcsak a jelene, hanem a múltja is érdekes. Erdőállományainak jelentős része a középkorban uradalmi, úgynevezett „tilos-erdő” volt, ahol tiltva volt a fakitermelés, így az alföldi viszonyok között gyakori erdőkiéltés (ami általában a rövid vágásfordulóval végzett sarjaztatást jelentette) nem fenyegette.

Ehhez az ősi erdőhöz számos, az Alföldről, illetve Magyarországról napjainkra kipusztult faj kötődött: itt fészkel utoljára a fakó keselyű Magyarország jelenlegi területén, itt volt a magyar sakktablalepke utolsó ismert hazai élőhelye, innen is említi híres zoológusunk, Friwaldszky János a hazánkból mára már kipusztult tuskéslábú pozsgóc és érdes vemhe szöcskefajokat, de egykoron – többek között – még az osztrák sárkányfű is nőtt itt. A második világháború után ugyan az intenzifikálódott erdőgazdálkodás jelentős mértékben átforgalmazta a Peszéri-erdő képét (akácosítás, fenyvesítés), de napjainkban nagyjából 80 hektáron találkozhatunk még az euro-szibériai erdőssztyepp-tölgyesek mozaikjaival, amik unikális természeti értéket képviselnek.

Ezeknek az állományoknak a megújulását, hosszú távú fenn-

maradását is veszélyeztetik azonban a hazánkban sajnos már óriási területet meghódított idegenhonos, inváziós növények. A Peszéri-erdőtömbben elsődlegesen a nyugati ostorfa, a kései meggy, a mirigyes bálványfa és a zöld juhar terjedése jelentős, ami nem csupán a természetvédelem, hanem már az erdőgazdálkodás számára is nagy problémát jelent.

„A meszes homoki erdőssztyepp-komplex ökoszisztéma-szolgáltatásainak helyreállítása a Peszéri-erdőben” címet viselő projekt tavaly év végén indult útjára, aminek keretén belül az elkövetkezendő

Jobbra: Szarvas
álganéjtúró
Lent: Magyar
futrinka

© Nikola Rahmé

© Nikola Rahmé

helyi veszélyeztető tényezők felszámolása, elsősorban az említett inváziós fásszárúak, illetve egyéb lágyszárúak (selyemkóró, kanadai és magas aranyvessző) visszahelyreállítási munkák elvégzésével a kiemelt jelentőségű közösségi élőhelytípusok kiterjedésének növekedése és állapotuk javulása válhat valóra a területen. Az úgynevezett mikroélőhelyek fejlesztése néhány ritka

és veszélyeztetett állatfaj (pl. díszes tarkalepke, szarvas álganéjtúró) jövőbeni fennmaradásához járulhat hozzá.

Az alapos gondval kiválasztott, szükség esetén gondozott élőhe-

lyekre egyes közösségi jelentőségű növényfajok (pl. homoki nőszirm, mocsári kardvirág) előnevelt példányai kerülnek, így állományaik, félig mesterséges úton ugyan, de növekedhetnek.

Egyesületünk a projekt biotikai monitorozását végzi. Ennek hangsúlyos eleme, a részletes alapállapot felmérése már több mint fél éve zajlik. A terület teljes egészében térképezésre kerül, így rendkívül finom léptékű adatsorok segíthetik majd a későbbi beavatkozásokat. Az inváziós fajok tekintetében például tudni fogjuk, hogy mely területek milyen mértékben érintettek, és mekkora munkával lehet azokon a célokra megfelelően javítani (ún. erőforrásbecslést tudunk majd tenni). Az erdőállományok számos jellemzője is rögzítésre kerül, amiből nemcsak az egyes élőhelytípusok lehatárolása, hanem azok állapotának részbeni megismerése is lehetővé válik.

Munkánk során kiemelkedő figyelmet kap továbbá a homoki nőszirm, a mocsári kardvirág és mindenekelőtt a kocsányos tölgy, hiszen az élőhely ezek nélkül megszűnne az lenni, ami. A közösségi jelentőségű gerinctelen állatfajok közül a magyar futrinka, a szarvas álganéjtúró, a skarlátbogár, a díszes tarkalepke és a harántfogú törpesciga előfordulásának térképezését, valamint a megtalált állományok felmérését tervezzük. A madarak vonatkozásában az erdei pacirta, fekete harkály, kis őrgébics és töviszűrő gébics fészkelő állományainak feltérképezését célozzuk meg.

A már elkezdett, részben tesztelés alatt álló, valamint a jövőben

5 évben szeretnénk az erdőt kezelő két szervezettel közösen a fennálló helyzetet javítani.

A program célkitűzései között szerepel például a legjelentősebb

© Molnár Ábel

© Molnár Ábel

Nyíres lapos
borókával
Lent:
skarlábogár
Jobbra:
homoki nőszírom

© Nikola Rahmé

© Farkas Sándor

lezajló fizikai beavatkozások eredményeinek értékelése csak hatásvizsgálattal lehetséges. Ez azt jelenti, hogy fel kell mérni – több időpontban is – a kezelések sikerességét, ehhez pedig állandó

újbbóli bejárásokra lesz szükség. Reményeink szerint az ilyen módon kapott eredmények nemcsak a Peszéri-erdő jövőbeni fennmaradásához, hanem esetleg más természetvédelmi területek

megőrzéséhez, javításához is alapot szolgáltathatnak.

A program honlapján további információk találhatóak: oakeylife.hu.

**Halpern Bálint,
Hartdéken Judit,
Erdélyi Arnold**

A meszes homoki erdőssztyepp-komplex
ökoszisztéma szolgáltatásainak
helyreállítása a Peszéri-erdőben

Peszéri-erdő
a Kiskunság ékköve

www.oakeylife.hu

A **Heliaca** az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály és a Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács közös kiadványa.

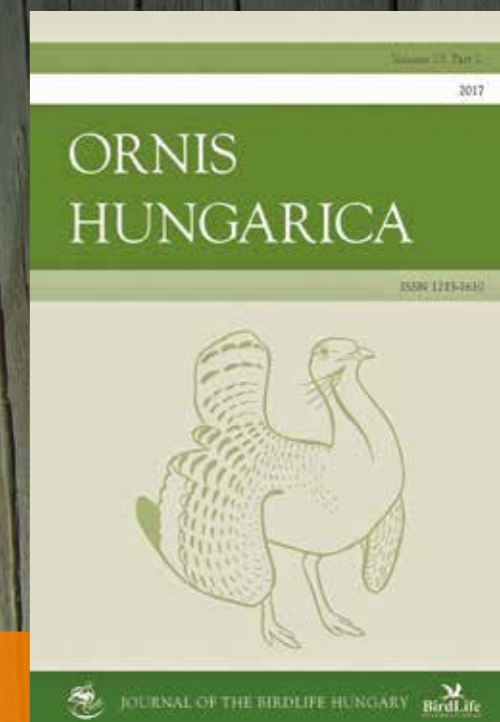
Egyesületünk programjai között már a kezdetektől kiemelt helyen szerepelt a ragadozómadár-védelem, amiben elsősorban tagtársaink munkájának köszönhetően az elmúlt évtizedekben jelentős eredményeket értünk el. A szakosztály tagjainak részletes tájékoztatása érdekében 1994-ben indítottuk a *Heliaca* című évkönyvünket. Ezzel párhuzamosan különböző jelentéseket is készítettünk, a kettő pedig egyszerre túl sok munkának bizonyult, így a *Heliaca* további számai egy időre elmaradtak, 2004-től viszont évente rendszeresen megjelenik. A *Heliaca* tartalmazza a ragadozó madarakkal és a fekete gólyával kapcsolatos legfrissebb információkat. A 2016. évi eredményeket tartalmazó szám 17 országos fajmegőrzési program beszámolóját, kilenc regionális védelemmel, felméréssel kapcsolatos dolgot, három rövid közleményt, valamint három rendezvény adatait tartalmazza angol nyelvű összefoglalókkal.

A *Heliaca* egyesületünk honlapján elektronikus változatban is elérhető, ezért nemzetközi szinten is ismert kiadvány. Felhívjuk tagtársaink figyelmét, hogy kiadványunk az MME boltjában megvásárolható, és egyben arra biztatjuk a téma iránt érdeklődőket, hogy bátran írjanak évkönyvünkbe az alábbi szempontok betartása mellett.

A kéziratokat elektronikus formában a heliaca@mme.hu e-mail-címre kérjük beküldeni. Kizárólag olyan kéziratok küldhetőek be, amelyeknek tartalma más fórumon nem került még hasonló vagy azonos formában publikálásra, illetve benyújtásra. A kéziratokat egyetlen Word-dokumentum (.doc vagy .docx) formájában kérjük beküldeni, amiben szerepel: (1) a kézirat címe, (2) a szerző(k) neve(i), (3) a kapcsolattartó szerző megjelölése és elérhetősége (szervezet, postacím és e-mail), (4) a kézirat szövege a szükséges fejezetek szerinti bontásban, (5) köszönetnyilvánítás (amennyiben szükséges), (6) irodalomjegyzék, (7) angol összefoglaló vagy annak magyar szövege, (8) táblázatok és diagramok szerkeszthető formában (amennyiben szükségesek). Kérjük, hogy az évkönyv tartalmasabbá tétele érdekében a kéziratok mellé lehetőség szerint külön fájlokban képi anyagot (ábrákat és fényképeket) is mellékeljenek.

Bízunk benne, hogy a későbbi évek folyamán tagtársaink segítségével egyre színvonalasabb évkönyv kiadására lesz lehetőségünk.

Bagyura János

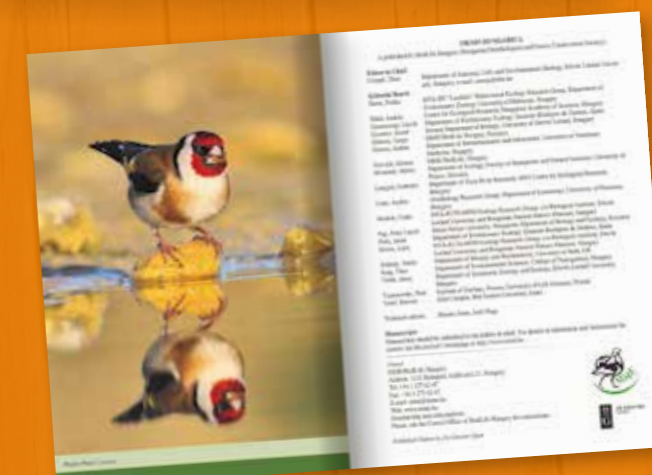
Az **Ornis Hungarica** a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (BirdLife Hungary) tudományos folyóirata.

A lapot Moskát Csaba alapította 1991-ben. 1993-tól technikai szerkesztőként kapcsolódott a munkába Báldi András, 2004-től főszerkesztő Liker András, szerkesztő Barta Zoltán volt. 2011-től a főszerkesztői feladatokat Csörgő Tibor látja el.

A lap 2012-es számától megújult külalakkal, évente két kötettel, angol nyelven jelenik meg, de az összefoglalások, valamint az ábrák és táblázatok magyarító szövegei kétnyelvűek.

A lap a madártan minden területéről közöl cikkeket, azonban előnyben részesíti a madarak ökológiájáról, viselkedéséről készített tanulmányokat, módszertani cikkeket, de közöl olyan faunisztikai vizsgálatokat is, amelyek pl. biogeográfiai vagy természetvédelmi szempontból értékes eredményeket mutatnak be.

Az *Ornis Hungarica* elsősorban Magyarországon, illetve Közép- és Kelet-Európa területére vonatkozó vizsgálatok eredményei publikálja, de szélesebb érdeklődésre számot tartó cikkeket más régiókból is elfogad. A kéziratokat Csörgő Tibor főszerkesztő számára kell megküldeni a csorgo@elte.hu címre. A lap elektronikus megjelenik a www.ornis.hu és a www.degruyter.com oldalakon, ahol a szerzők számára részletes útmutató is található, ill. a cikkek letölthetők.

Kié lesz a közös agrárpolitika 2020 után?

Szakpolitika

© Králli Attila

AZ ELMÚLT FÉL évben sorra láttak napvilágot a hazai és nemzetközi sajtóban is az európai mezőgazdasági területek élővilágának drámai csökkenéséről szóló írások, sokkoló kutatási eredmények. Az okok között kiemelt helyen szerepel a mezőgazdaság intenzifikációja, ami fokozódó mértékben használja és terheli a környezeti erőforrásokat. A közös agrárpolitika (KAP) és a hozzá kapcsolódó támogatási rendszer az unió közös kasszájából támogatja, alakítja a tagországok mezőgazdaságát és élelmiszerpiacait. A támogatás rendkívül jelentős kiegészítő bevételt jelent az uniós gazdáknak, és alapvető motorja az ágazat fejlődésének. Kérdés ugyanakkor, hogy valóban beváltja-e a KAP a kitűzött közösségi (környezeti, társadalmi és gazdasági) célokat? Megvalósul-e az egészséges élelmiszerek termelése, a mezőgazdasági foglalkoztatottság stabilizálása, valamint ezzel egy időben a környezeti javak fenntartható hasz-

nosítása és az ökológiai rendszerek védelme? Közös-e ténylegesen az európai adófizetők által összeadott pénzből finanszírozott közös agrárpolitika?

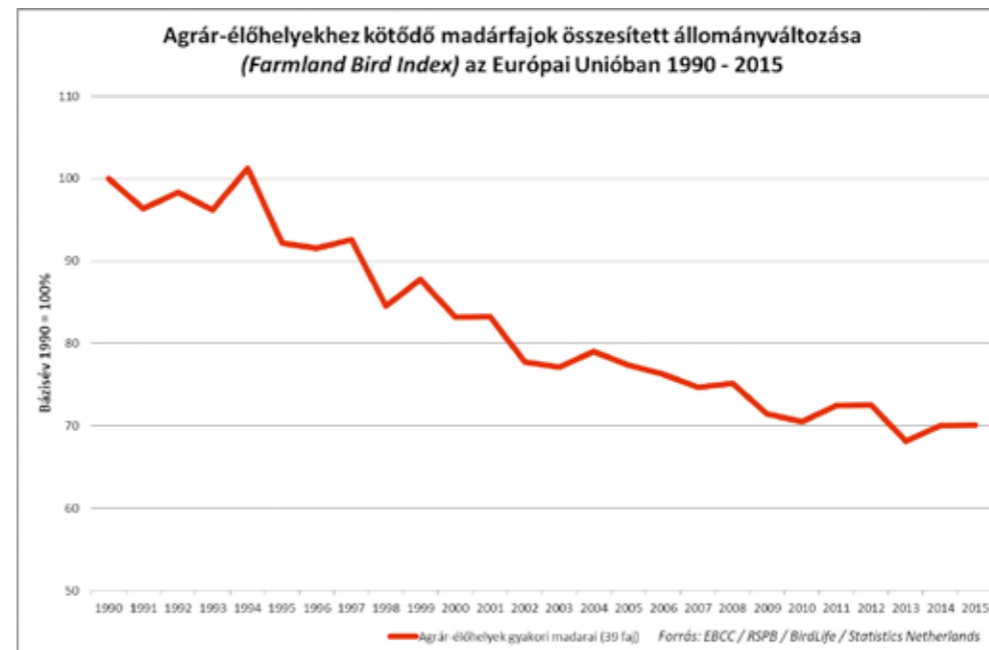
Bevezető helyett

A biológiai sokféleség csökkenése évtizedek óta jól ismert tény, amit nem hogy megállítani, de úgy tűnik, fékezni sem nagyon tudunk, a téma mégsem éri el sem a társadalmi, sem a politikai ingerküszöböt – hisz’ mondják: „annyi minden más megoldandó ügyünk van...”. A természet eközben mérhetően szegényedik, a csökkenés megállítását célzó nemzetközi programok csupán részeredményeket hoznak, és leginkább a végső határidőket tologatják időben egyre távolabbra. Amíg a társadalom egy része fokozódó szorongással szemléli a riasztó híreket, a többség számára a természeti sokféleség csökkenésének mértéke és üteme egyáltalán nem ismert vagy kevéssé érzékelhető. Mi lehet ennek az oka?

Egyfelől a legismertebb veszélyeztetett, kihalóban lévő nagy formátumú és „képernyőképes” állatfajok, mint például a jegesmedve, az óriás panda vagy a fehér orrszarvú távoli országokban élnek, így a probléma kihelyeződik messze a határainkon túlra. Másrészt a hazai hírek jobbára a természetvédelem sikereiről számolnak be, és a jelentős költségvetéssel futó, egy-egy ikonikus faj megőrzését célzó programok kétségtelenül nagyszerű ered-

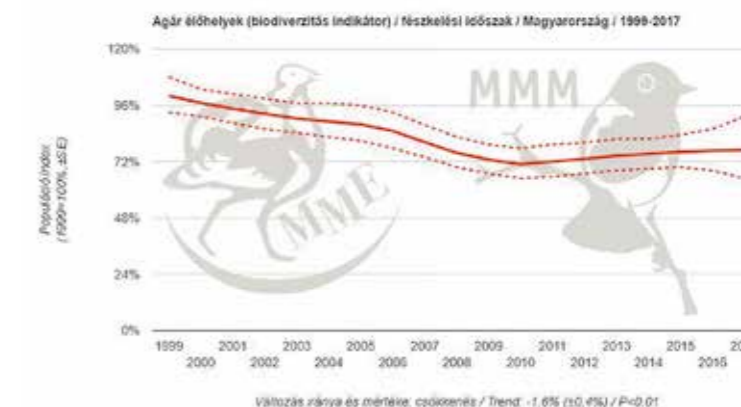

© Orbán Zoltán

ményeit taglalják azt a téves képzetet közvetítve, hogy urai vagyunk a helyzetnek. A harmadik magyarázat a legkézenfekvőbb, egyben a legveszélyesebb: a biológiai sokféleség csökkenése, a fajok eltűnése, bár kétségtelenül fájdalmas dolog, mindmáig nem járt a mindennapi életünkben is érzékelhető, az alapvető szükségleteink és igényeink szintjén ható változással – legalábbis a Föld eme szerencsésebb szegletében.

Ez a helyzet azonban rendkívül törékeny, és az utóbbi időben a probléma beszivárgott a mindennapjainkba, ráadásul az egyik legalapvetőbb szektorba: az élelmiszertermelés szintjén jelentkezik a legégetőbb. A mezőgazdasági területek természetes élővilága ugyanis Európa-szerte olyan gyorsasággal és olyan elképesztő mértékben omlik össze, ami a már „megszokott” negatív trendekhez képest is riasztó. Az élő szervezetek indikátorok: jelenlétükkel, változatosságukkal és tömegességükkel jelzik a környezet állapotát,

követik annak változását. Nem teljesen abszurd tehát azt állítani, hogy ahonnan az élő szervezetek eltűnnek, ott olyan mértékű a környezet terhelése, hogy az egészséges élelmiszerek előállítására is rendkívül megnehezül vagy kétségessé válik. Könnyen előfordulhat, hogy a következő egy-két évtizedben szó szerint a bőrünkön fogjuk tapasztalni a természetes rendszerek egyensúlyának kibillenését.

A mezőgazdasági élőhelyek természeti sokfélesége rendkívüli mértékben csökken

Nagy-Britanniában a mezei madarak állománycsökkenése legalább 5 évtizedet tart. Egy 2017-es kutatás szerint 19, egykor gyakori faj állománya az 1970-es évekhez képest mára 60%-kal esett vissza. Egy tavaly publikált tanulmány szerint Németországban az elmúlt 27 év alatt a védelem alatt álló területe-

ken (!) az agrár-élőhelyekhez kötődő repülő rovarok 75%-a tűnt el. A rovarváladék megfogyatkozásával összefüggésben az agrárterületek közös madárfajainak állománya is drasztikusan csökkent, köztük olyan fajok is, mint a seregély vagy a házi veréb. A német BirdLife-partnerünk, a NABU becslései szerint 1998 és 2009 között, azaz mintegy 10 év alatt csaknem 13 millió költőpár tűnt el a gyakori madárfajokból.

Franciaországban ökológiai katasztrófa fenyeget – állítják a szakértők. 15 év alatt a vidéki területek madárvilága átlagosan egyharmadával csökkent, egyes madárfajoknál a fogyatkozás ennél jóval

drámaibb, így pl. a réti pityer állománycsökkenése eléri a 70%-ot is.

Monitoringközpontunk hazai vizsgálatai is hasonló trendeket mutatnak: a mezőgazdasági élőhelyek madárvilágát jellemző indikátorszám, a 16 gyakori madárfaj alapján számolt ún. farmland bird index alig 20 év alatt kb. 30%-kal csökkent. Ugyanez a tendencia egyes apróvadfajok esetében is: a mezőgazdasági területeken egykor gyakori fogoly biztos úton halad a kipusztulás felé, a mezei nyúl-állomány pedig a becslések és a terítékadatok alapján 75%-kal esett vissza 1960 és 2012 között.

A probléma hátterében az egyre intenzívebb mezőgazdasági termelés állhat

Élő rendszerekről lévén szó, az okok rendkívül összetettek és csak részben ismertek. A vonuló madárfajok a telelőterületen és a vonulás

Érdekes madármegkerülések

Madár-
gyűrűzés

© Jándi István

AZ ELMÚLT IDŐ-SZAKBAN a Madár-gyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezár) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amiket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők neveit technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közötti összesítések tájékoztató jellegűek, és az április végéig beérkezett adatok alapján készültek.

Az MME honlap Tudástár, *Magyarország madarai* oldalán (www.mme.hu/magyarorszagmadarai) az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, vala-

mint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Bütykös hattyú

A 2017 nyarán Lettországból megfigyelt magyar gyűrűs bütykös hattyút – amiről korábban hírt adtunk ebben a rovatban – idén április közepén Északnyugat-Ukrajnában is megfigyelték. A madarat 2012. februárban jelölték Esztergomban (gyűrűző: *Benei Béla*).

Január végén egy magyar gyűrűs bütykös hattyút figyeltek meg a Kurföldi-turzásnál (Oroszország, Kalinyingrádi régió). A madarat 2013. januárban jelölték Ipolytarnóc határában (gyűrűző: *Papp Ferenc*), és 2016 nyarán Északkelet-Lengyelországban is megfigyelték. Ez az első magyar gyűrűs bütykös hattyú megfigyelés Oroszországban.

Fehér gólya

Egy tavaly mesterségesen keltett, madármentő állomáson nevelt,

Áprilisban revírharc közben kaptak lencsevégre a Soroksári-Dunán ezt a szárcsát, amit a januárban gyűrűztek ugyanitt

átteleltetett és idén március 15-én a Hortobágyon szabadon engedett fehér gólyát kétszer is megfigyelték április folyamán. A láthatóan emberhez szokott, szelíd madarat először április 19-én fényképez-

© Jakab Lászlóné

Fehér gólya

ték le Dél-Lengyelországban (*Kazimierz Walasz*), majd 29-én Bányóterenyén (*Jakab Lászlóné*).

Kanalasgém

Szenegálban, az Atlanti-óceánnál (Saloum Delta) figyeltek meg egy magyar gyűrűs kanalasgémét március elején (megfigyelő: *Remi Baille*). A madarat 2015-ben fiókaként jelölték a Hortobágyi-halastavakon (gyűrűző: *Dr. Pigniczki Csaba*). Ez az első Szenegálban megfigyelt hazai gyűrűs példány, egyben az eddigi legtávolabbi kanalasgém megkerülési adat a hazai adatbankban (5133 km). A nyugat-afrikai országban korábban három magyar gyűrűs madarat azonosítottak, egy-egy kis kócsagot, apró partfutót és réti cankót.

© Remi Baille

Kanalasgém

Havasi partfutó

Március közepén Camargue-ban fényképeztek le egy színes jelölésű, magyar gyűrűs havasi partfutót (megfigyelő: *Franck Boyer*). A madarat 2017. szeptember végén jelölték a Mekszikópusztai Madárgyűrűző Állomáson (gyűrűző: *Dr. Hadarics Tibor*). A korábbi években több hazai gyűrűs havasi partfutó került kézre Dél-Franciaországban, amiket lelőttek, így ez az első példány, amit a narancssárga gyűrűje alapján azonosítottak. A 2017-ben indult projektben 90 havasi partfutót gyűrűztek a Fertő-Hanság Nemzeti Parkban narancssárga, teleszkóppal is leolvasható, fekete kódú jelölőgyűrűvel, amik közül további példányokat figyeltek meg Ausztriában, Olaszországban és Spanyolországban.

Réti cankó

Március elején egy színes jelölésű, magyar gyűrűs réti cankót fényképeztek le Mauritániában,

© Nick Peeters

Réti cankó

az Atlanti-óceán partvidékén. A madarat 2017. augusztus elején jelölték a Mekszikópusztai Madárgyűrűző Állomáson (gyűrűző: *György Előd*). A megfigyelés Mauritánia fővárosában (Nouakchott) történt, egy vizes területen (megfigyelő: *Nick Peeters*). Ez a második hazai gyűrűs réti cankó megkerülés a nyugat-afrikai országban. 2003-ban egy szintén a Fertő tónál jelölt példány került itt kézre, amit lelőttek. Ezekon kívül Afrikában még két magyar gyűrűs réti cankó került meg, Szenegálban és Maliban. 2017-től jelölik Magyarországon a réti cankókat narancssárga jelölőgyűrűvel. Tavaly a gyűrűző-állomáson 91 példányt jelöltek, amik közül ez az első, amit külföldön sikerült azonosítani.

Szerecsensirály

Április közepén Nyugat-Franciaországban (Angers) fényképeztek le egy magyar gyűrűs szerecsen-

© Fabrice Rayer

Szerecsensirály

sirályt (megfigyelő: *Fabrice Rayer*), majd ugyanezt a példányt másnap többen is megfigyelték onnan 646 km-re Németországban a Rajna vidékén (megfigyelők: *Jürgen Blessing*,

Volker Schmidt). A madarat fiókaként jelölték 2014-ben Bugyi határában (gyűrűző: *Benei Béla*), azóta hétszer figyelték meg itthon és külföldön.

Erdei szürkebegy

Egy magyar gyűrűs erdei szürkebegyet fogtak vissza április elején Szlovákiában, Privigyétől nem messze (adatközlő: *Roman Slobodník*). A madarat 2017. márciusban a Sumonyi Madárvonulás-kutató Állomáson jelölték (gyűrűző: *Wagner László*). Ez az első magyar gyűrűs példány megkerülése az északi szomszédunknál. A Magyarországon eddig megjelölt 38 ezer erdei szürkebegy közül öt került meg külföldön: Finnországban (2), Lengyelországban és Olaszországban. 14 külföldi gyűrűs példány megkerülési adatát őrizzük a madárgyűrűzési adatbankban.

Fenyőrigó

Fehéroroszországban került kézre egy magyar gyűrűs fenyőrigó április elején (adatközlő: *Marina Adakimchik*). A madarat Dunakeszin jelölték 2016. márciusban (gyűrűző: *Hámori Dániel*). Ez az első magyar gyűrűs megkerülés Belorussziában. A Magyarországon eddig megjelölt közel ötezer fenyőrigó közül korábban 26 került kézre külföldön, a legtöbb Olaszországban (12), Franciaországban (7), Horvátországban (3) és egy-egy Finnországban, Görögországban, Oroszországban és Tunéziában.

Barátposzáta

Egy hazai gyűrűs barátposzátát fogott meg egy macska március végén Albániában (adatközlő: *Ulrich Drechsel*). A madarat Naszály határában, a ferencmajori Hopp Ferenc-gyűrűzőtáborban jelölték 2017. augusztus végén (gyűrűző: *Staudinger István*). Ez az első magyar gyűrűs példány megkerülése Albániában. A Magyarországon eddig megjelölt 375 ezer barátposzáta közül 122 került meg külföldön, elsősorban a környező országokban, valamint a Földközi-tenger keleti medencéjének partvidékén.

Karcza Zsolt

Érdekes fészkelések és megfigyelések

Faunisztika

© Papp Ferenc

Fedél nélküli barázdabillegető-fészek

2017. április 18-án Karancslapujtón, a Mikó-lapos kiterjedt mezőgazdasági területén madarásztam. A Dobroda-patak mentén haladtam, és kissé letérve a gyalogútról egy barázdabillegetőt zavartam fel. Az elrepülés helyét ellenőrizve felfedeztem a madár fészket 6 tojással (mint később kiderült, a tojások közvetlen kelés előtt álltak). A fészek a mély patakmeder magasabb, délnyugati oldalának peremére épült a talajra, takarás nélkül a sarjadó gyomnövények közé. Előző év késő őszén kaszálták a patak gyomnövényes részűjét. A fészek nyitottságát növelte, hogy kis mennyiségű iszapos hordalékot terítettek szét, ennek alsó szélébe épült a fészek.

Rozgonyi Sándor

Léprigó fészkelése üzemi területen

A királyszentistváni hulladékégető kb. 3 méter magasan lévő csőhídján telepedett meg egy pár léprigó. A fiókák sikeresen kirepültek annak ellenére, hogy az etetési időszakban az egyik szülő elpusztult, a másik azonban tovább gondoskodott róluk. A fészekből kb. 5 m-re egy szencinege egy szigetelési alumínium csőhéjban nevelte fiókáit, míg ezektől nem messze egy házi rozsdafarkú fészkelése zajlott.

Penics József

Holló késői költése héjafészekben

2017. március 31-én a Visegrádi-hegység királykúti körzetében egy általam 2013 óta ismert, bükkön lévő héjafészekben kotló holló találtam. A fészekben 2013 és 2015

Barázdabillegető fészek

között héja költött, és a fészek jellege alapján valószínűleg eredetileg is héja építette. Váltófészek ebben

© Penics József

Léprigó fészek

a területen nem volt, minden évben az említett fészekben költött a héja, ami emiatt igen impozáns méretű volt, több mint egyméteres magassággal. A költőhely tszf. 370 méteres magasságban, öreg bükkösben volt. A területen

© Schwartz Vince

2016-ban nem észleltem héja jelenlétét, a fészek pedig üresen maradt a vegetációs időszakban, állaga is kissé lepusztult. 2017-ben a Visegrádi-hegység területén a hollópárok költési stádiumában szokásos módon érzékelhető különbségek voltak, de az általam ellenőrzött párok többsége február közepő harmadában már elkezdte a kotlást. 2017. március 31-én több magasabban fekvő (tszf. háromszáz méter fölötti) területen lévő hollóköltést is ellenőriztem, a legtöbb fészekben kb. négy- vagy ötletes fiókák voltak, Dömös község határában egy szintén szubmontán bükkösben lévő fészek mellett pedig öt, néhány napja kirepült fiatal észleltem a szülőmadarakkal. Másnap, április 1-én a Szentendrei-szigeten egy síkvidéki hollóterületen is kirepült fiókát figyeltem meg a fészek mellett. Ennek ellenére a héjafészekben kotló tojó holló egészen biztosan tojásokon ült, nem pedig kis fiókákat takart, emiatt ez az általam ebben az évben ellenőrzött hollóköltésekkel összevetve igen késői költés volt a területen. Magyarországon még nem volt arra vonatkozó megfigyelés, hogy hollók korábban héja által épített vagy használt fészekben költöttek volna.

Schwartz Vince

Erdei szalonka fészkelése nemesnyárasban

2018. április 12-én a Peszéri-erdőben (Kunpeszér) egy nemesnyárasban a földről felrebbentő erdei szalonkát észleltünk. A felszállás helyén meg-

© Vadász Csaba

találtuk a négy tojást tartalmazó fészket, ami egy gyér forgalmú erdei úttól mindössze pár méterre volt.

Kozma Botond és Vadász Csaba

Barázdabillegető fészkelése mozgásban lévő járműben

Egy kollégám a Liszt Ferenc Nemzeti Repülőtérén 2017. július 20-án körül felfedezte, hogy egy barázdabillegető-pár befészkelte az egyik repülőgép-vontató-toló eszközünkbe, és már tojások is vannak a fészekben. Az eszköz naponta dol-

Héjafészekben kotló holló

gozik, mozgásban van, úgy 15-20 alkalommal elmegy, és a repülőgép elgurulása után visszaáll a parkolóhelyére. A madarak hűségesen várták a gépet, és amint lehetett, azonnal ráült valamelyikük a fészkekre.

Földi Regina

Egerészölyv partifecskezsákmányolási kísérlete

2018. május 6-án Somogyi Péterrel a Pilismaróti-öbölben egy immatur egerészölyv sikertelen partifecskezsákmányolási kísérletét figyeltük meg. Az ölyv az öböl északi partfalában lévő partifecskelepel előtt a selyemfélékre jellemző „parabolákkal” próbálta meg elejteni a költőüregekhez igyekvő fecskéket. Ez nem sikerült neki, így néhány próbálkozás után hamar feladta, majd a telep közelében kiült egy ágra, később pedig elrepült.

Schwartz Vince és Somogyi Péter

Erdei szalonka fészek

Natagora – a BirdLife partnere Vallóniában

Név: Natagora – Belgium (Vallónia)
Alapítás éve: 2003
Taglétszám: 20 000 fő
Kiadványok: *Natagora Magazine* (tagsági magazin)
Bulletin Aves (tudományos kiadvány)

Postacím: Natagora
Rue Nanon, 98
5000 Namur
Telefon: 00 32 (0)81 390 720
E-mail: info@natagora.be
Honlap: www.natagora.be
www.aves.be

BirdLife

ANATAGORA, A BIRDLIFE vallóniai és brüsszeli partnere, két szervezetből áll: az 1953-ban létrejött Aves és az 1951-ben alakult Réserve Naturelles RNOB szövetsége. Tagsági magazinunkban egyrészt a szövetség híreit tesszük közzé, másrészt a tagság figyelmét szeretnénk felhívni egyes témákra, valamint számos fényképnek is helyet biztosítunk a magazinban.

Tudományos kiadványunk a francia ajkú Belgium terepi madarászainak újságja. A terepi madarászat minden területét

átfogó, önálló munkákat jelentetünk meg egész Belgiumból, de elsősorban Vallóniából és Brüsszelből. Az újság beszámol a tudományos kutatások eredményeiről, valamint könyvismertetéseket is közöl.

Vallóniában és Brüsszelben szerveztünk 5000 ha természetvédelmi területet birtokol. A szövetség fő célja az, hogy megállítsa a biológiai sokféleség csökkenését, és elősegítse a természet és az emberek közötti egyensúly helyreállítását. Hogy ezt a célt elérjük, a Natagora számtalan különböző tevékenységet folytat.

A szövetség több mint 200 természetvédelmi területe különféle élőhelyeken helyezkedik el, és ezek közül sok veszélyeztetett, így módon a biodiverzitás szempontjából egy speciális mennyországot jelentenek. Sok önkéntesünk a természetvédelmi kezelekkel vállaltva azon dolgozik, hogy ezek megmaradjanak a vadvilág menedékének.

Szövetségünk legfőbb tevékenységei között szerepel a legvesélyeztetettebb fajokat fenyegető veszélyek meghatározása és e fajok védelmének megszervezése. Így sok monitoringprogramunk fut jelenleg, akciókat szervezünk a veszélyeztetett fajok védelmére, valamint felhívjuk a problémákra a nagyközönség figyelmét is. Sok önkéntesünk mindennap azon dolgozik, hogy hatással lehessünk a politikai döntésekre, megőrizhessük a biológiai sokféleséget, fel-tárhassuk a lehetséges veszélyeket, és önkénteseink akcióba is lépnek, ha szükséges.

Belgiumban a fontos madárelőhelyeket (IBA) több mint 30 évvel ezelőtt tudományos szakértők jelölték ki. Ezek magterületei, a különleges madárvédelmi területek (SPA) a Natura 2000-es hálózat kulcsfontosságú részei. A Natura 2000-es területek 240.000 hektárt tesznek ki, Vallónia terü-

letének 13%-át. A Natagora ezeken területeken (és ezeken kívül is) a madárállományok felméréseért felelős.

A Natagora nagyon elkötelezett a környezetvédelmi nevelésben. A Regionális Környezeti Nevelési Központokkal együttműködve gyakorlati képzéseket tartunk,

sok rendezvényt szervezünk, és együtt madarászunk olyan földtulajdonosokkal, akiket érdekel a tulajdonukban lévő terület biológiai sokszínűsége.

A biológiai sokféleség témája iránti figyelem alapvető fontosságú, és már a jelenlegi iskolai tantervben is szerepel. A mai kor „interneten élő” tanulóinak lekötésére a tanároknak új eszközökre van szükségük. Ezért a Natagora elindított egy, az iskolá-

soknak szóló, oktatási célú, komoly játékot: „A nem túl távoli jövőben telepések érkeznek a Nowatera bolygóra. A változtatások, amiket a tájon és a tájban végrehajtanak (gátat építenek, rovarirtót használnak stb.) megváltoztatják a bolygó ökológiai rendszerét. Ennek néha katasztrofális következményei lehetnek.” A játék során a tervezett változtatások előtt felmerülő kérdésekre szakértők válaszolnak, és a játékosok a válaszok ismeretében dönthetnek a változtatás végrehajtásáról. Ez segítséget nyújt a tanulóknak abban, hogy megértsék, milyen érzékeny bolygónk ökológiai egyensúlya, és megmutatja nekik a biológiai sokféleség megőrzésének fontosságát. (A játék francia nyelven a www.nowatera.be honlapon érhető el.)

Benjamin Legrain

- 1 **Kis vöcsök, nászjáték** – © Dominique Duyck
- 2 **Kékbegy** – © Robert Hendrick
- 3 **Területkarbantartás** – © Sebastien Piroette
- 4 **Darázs-garázs** – © Dieter Telemans

2018 Nyár

Csipogó

Segítség!
Fiókat találtam!
Mit tegyek?

Ha nyár,
akkor felfedezés!
Minden felszerelés
megvan az expedíciókhoz?
Hiányzik valami?
Irány az MME bolt:
mme.hu/bolt

Fiókamustra: Lesd meg a legcukibb tollcsomókat és játssz velünk!

Előző számunk
nyertese:
Völgyi Dorka,
12 év (Pécs).
Megfejtés:
seregély.

A nyeremény

Fiókamustra

Segíts a felnőtteknek megtalálni a fiókájukat!
Párosítsd a madárneveket és a számokat.
Segítségül használd az mme.hu Tudástárát!
A megoldást küldd el az mme@mme.hu címre
június 30-ig. A megfejtők között a címlapon
látható könyvet sorsoljuk ki.

szürke gém

meggyvágó

fekete rigó

gyöngybagoly

szajkó

vándorsólyom

fehér gólya

gulipán

bíbic

dankasirály

túzok

búbos vöcsök

8

A fiókák testhőmérséklete nem állandó. Pehelytollak védik őket a kihűléstől.

3

A fészekhagyók kikelés után már járnak, de repülni még nem tudnak. Színes pehelytollaik segítségével bújnak el a ragadozók elől.

2

1

Sok fióka fészeklakó: csukott szemmel és csupaszon kelnek ki a tojásból. Még sokáig etetik őket a szülei.

6

A ragadozó madarak fészeklakók. Általában fióka korukban gyűrűzik őket.

5

4

7

Amikor már nem férnek el a fészekben, a fiókák kiugrálnak, és a szülei a talajon etetik őket.

9

10

11

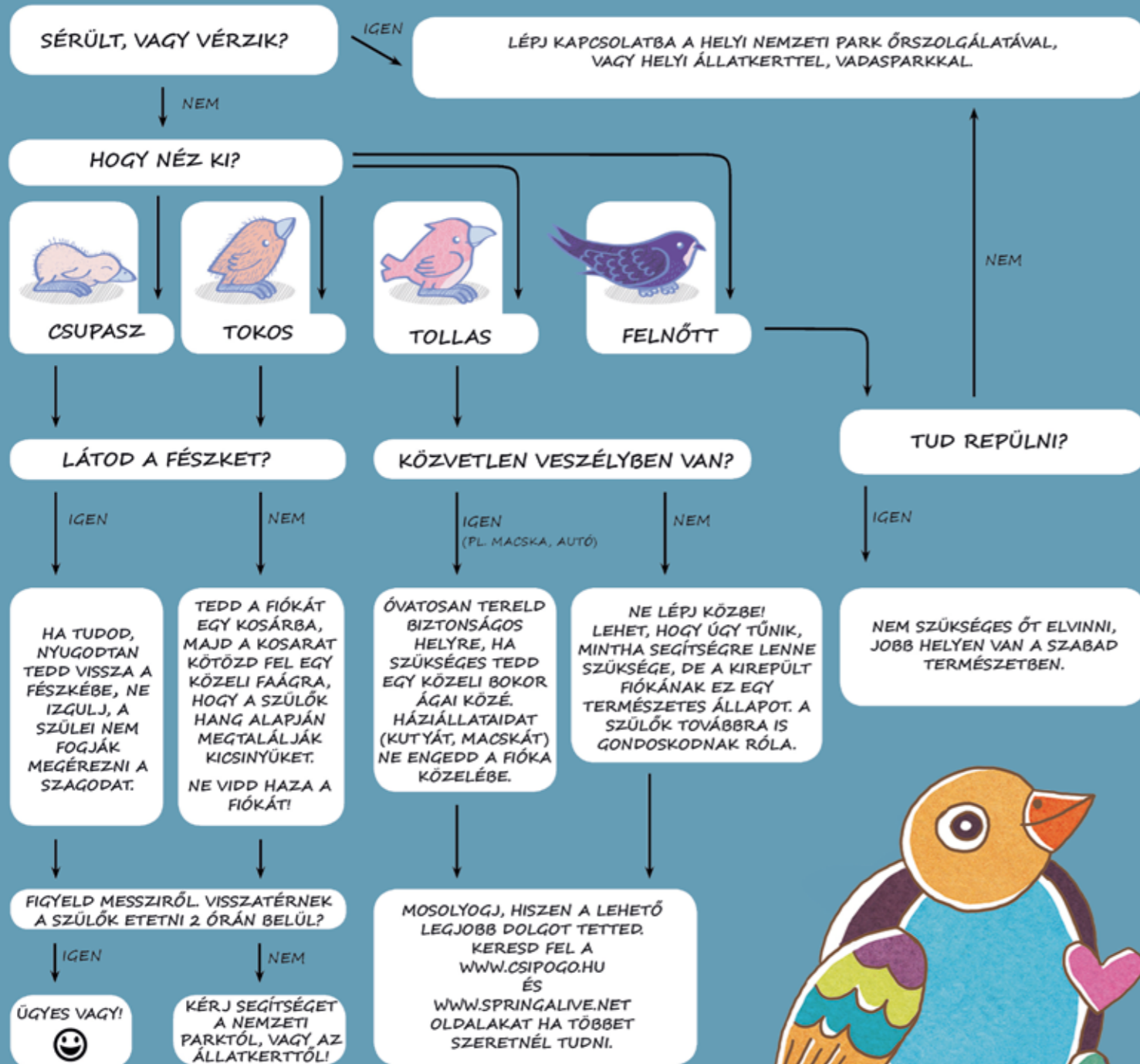

12

FIÓKÁT TALÁLTAM, MIT TEGYEK?

ELHAGYATOTT, GYÁMOLTALAN, ÜGYETLEN KIS TOLLCSOMÓ.
NEHÉZ MEGÁLLNI, HOGY NE MENTSÜK MEG.
DE MIT IS KÉNE TENNÜNK ILYÉN HELYZETBEN?

Táborok

Az MME helyi csoportjai, tagjai és aktivistái országos tábori hálózatot működtetnek évtizedek óta. A táborok és a madárgyűrző állomások rendkívül izgalmas, sehol másutt meg nem tapasztalható élményeket kínálnak a gyerekeknek és a felnőtteknek egyaránt - legyen szó akár egy napos látogatásról, akár több napos részvételtől. A madármegfigyelés, a kézbe fogható madarak, a természetközeli életmód, a közösségi élmények és az esti tábortűz életre szóló emléket jelentenek.

A madarász táborok azonban nem csak az élményekről szólnak, hanem kutatási helyszínek is. Fontos feladatkörük a madárgyűrzés, melyhez legfőképpen függönyhálókat használnak, s a tavak menti nádasokban és a környező bokros területeken fészkelő, vagy vonulási időszakban ott éjszakázó madarakat tudják befogni és jelölőgyűrűvel ellátni. A függönyhálókat minden évben, minden táborban azonos helyre és azonos számban helyezik ki, így a befogott madarak száma az egyes évek, vagy az egyes évek azonos időszakai között összevethető egymással.

Lényeges feladatkörét képezi a táboroknak a rendszeres faunisztikai megfigyelések és meghatározott szempontok szerinti madárszámlálások lebonyolítása is. A számlálásokat napi gyakorisággal ismétlik, ez ugyancsak lehetővé teszi, hogy az egyes évek, hónapok, vagy akár meghatározott egyéb időszakok adatai egymással összehasonlíthatóak legyenek, azokból bizonyos következtetéseket is le lehessen vonni az egyes fajok állományváltozásaira vonatkozóan.

Az állomások regionális oktatóközpontként is működik, ahol az évről évre megszervezett kutatótáborokban a madár- és természetvédelem iránt érdeklődő általános és középiskolás diákok, főiskolai és egyetemi hallgatók is megalapozhatják (illetve bővíthetik) ezen érdeklődésüknek megfelelő szakmai tudásukat.

Bővebb információ: www.mme.hu/aktualis_taboraink

Érdekes madármegfigyelések

2018. január–március

Faunisztika

© ifj. Oláh János

AKÖVETKEZŐKÉNT rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2018 januárjának, februárjának és márciusának legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Január

Az év első napjaiban három szibériai csilpcsalpfüzikét (*Phylloscopus collybita tristis*) láttak Litéren, egyet pedig Hódmezővásárhelyen. Január első hétvégéjén egy berki poszátát (*Cettia cetti*) észleltek az izsáki Kolon-tó mellett. A hónap második hetében egy törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) került többször is szem elé a Soproni-hegységben lévő Deák-kútnál, illetve valószínűleg egy másik példány az attól a helytől viszonylag távol lévő Ultrán. Szintén január

második hetében észleltek egy barna zsesztét (*Acanthis flammea cabaret*) Szobon, illetve ekkoriban tűnt fel az a keleti gerle (*Streptopelia orientalis meena*) is Siófokon, amelyiket aztán a hónap végéig (sőt később is) még sokszor megfigyeltek. A hónap közepén egy második téli tollazatú

© Novák László

(3y) halászsirályt (*Larus ichthyaetus*) láttak a Balatonon, Fonyód közelében. Január második felében többször észleltek egy, illetve egyes napokon két törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) a Szögliget határában lévő Szádvár környékén. Január har-

Feketetorkú szürkebegy
2018. III. 19.
Kisújszállás

madik hetében egy barna zsesztét (*Acanthis flammea cabaret*) figyeltek meg Debrecen-Józsa környékén. A hónap utolsó hétvégéjén ismét szem elé került egy törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) a Soproni-hegységben (ezúttal az Ultra egy másik pontján), illetve ugyanezen a napon szintén a Soproni-hegységben (Nagy-füzes) rövid ideig észleltek egy „szárnycsikos” füzikét (*Phylloscopus* sp.), ami válaszóltés közel jött a vándorfüzike hangjára, ugyanakkor az előfordulás időpontja alapján akár himalájai füzike is lehetett.

Február

A hónap első hetében többször szem elé került egy himalájai füzike (*Phylloscopus humei*) Katymáron (ennek az ázsiai fajnak ez a harmadik előfordulása Magyarországon). Február első hétvégéjén, illetve azt követően még két hétig többször észlelték azt a keleti gerlét (*Streptopelia orientalis meena*) Siófokon, amelyet már januárban is ugyanott láttak. A hónap második hetében egy rövidcsőrű lúd (*Anser brachyrhynchus*) bukkant

Szibériai csilpcsalpfüzike
2018. I. 3.
Litér

fel Kardoskúton, és a madár mintegy két hétig tartózkodott a területen. Február harmadik hétvégéjén egy öreg kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) tűnt fel rövid időre a kardoskúti Fehér-tavon,

Keleti gerle
2018. I. 11.
Siófok

© Pánczél Mátyas

Csömörön pedig egy nyilván fogságból szökött hím kisasszonyrécét (*Aix sponsa*) láttak. A hónap legvégén (és március legelején) egy öreg dolmányos sirály (*Larus marinus*) tartózkodott a tiszafüredi szemételepen.

Március

A hónap első hetében ismét szem elé került egy törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) a Soproni-hegységben (Deák-kút). Március első hetében a székesfehérvári Vörösmarty-halastavon, második hetében pedig előbb a tihanyi révnél, majd a Pátkai-víztározón figyeltek meg egy öreg dolmányos sirályt (*Larus marinus*) (lehetséges, hogy mindhárom helyen ugyanazt a madarat). A hónap második hétvégéjén a pusztaszeri Vesszős-széknél egy kanadai ludat

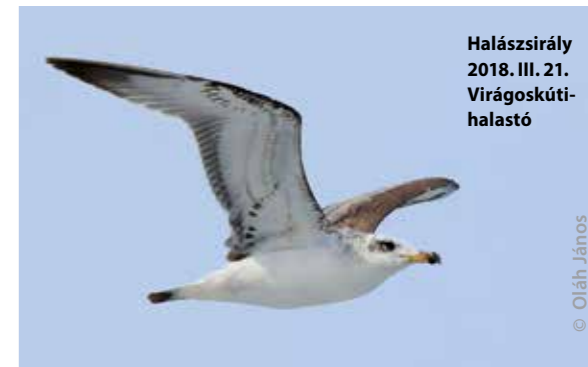

© Tamás Adám

(*Branta canadensis*), a csákvári Fornai-réten pedig egy család (két öreg és három immatur) kis hattyút (*Cygnus columbianus bewickii*) lát-

Himalájai füzike
2018. II. 5.
Katymár

tak. Szintén a második hétvégén a Kőszegi-hegységben került szem elé egy törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*), amit két héttel később is ugyanott észleltek. A hónap második felében többször látták a törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) a szögligeti Szádvár környékén, sőt a hónap legvégén Hollóháza közelében is megfigyeltek egyet. Március harmadik hétvégéjén Derecskén egy barna zsesze (*Acanthis flammea cabaret*), a Nagybaracska melletti halastavon pedig egy fogságból szökött hím

Halászsirály
2018. III. 21.
Virágoskúti-halastó

© Oláh János

ban, majd még ugyanezen a héten Hajdúszoboszló közelében egy öreg csüllő (*Rissa tridactyla*), Királyhegyes határában pedig egy átrepülő kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) került szem elé. A hónap végén a Sumonyi-halastavon egy törpesármányt (*Emberiza pusilla*) fogtak és gyűrűzték meg (ennek a fajnak ez mindössze a nyolcadik – és egyben az első tavaszi – előfordulása Magyarországon), Szeged közelében egy szibériai heringsirályt (*Larus fuscus heuglini*) figyeltek meg, Siófokon pedig ismét szem elé került a korábban ugyanott már látott keleti gerle (*Streptopelia orientalis meena*).

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu).

kisasszonyréce (*Aix sponsa*) került szem elé. A hónap harmadik hetének végén Kisújszállás belterületén (Orgona utca) egy feketetorkú szürkebegyet (*Prunella atrogularis*) figyeltek meg; a madár mindössze két napig tartózkodott a területen, ez idő alatt sokan megnézték, hiszen egy hazánk faunájában új madárfajról van szó.

Március negyedik hetében többször észleltek egy immatur halászsirályt (*Larus ichthyaetus*) a Balmazújváros melletti Virágoskúti-halastavon. A negyedik hét elején egy öreg lilebíbic (*Vanellus gregarius*) bukkant fel Sárszentmihály határá-

Törpesármány
2018. III. 28.
Sumony

© Laczik Dénés

Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közzétevő www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalról származnak.

Összeállította: **Dr. Hadarics Tibor**

„Láthatatlan” kisemlősünk

A földikutya az év emlőse 2018-ban

Ami nem madár

© Németh Attila felvételei

A 2018-AS ÉVBEN igen különös állatot választott az év emlőseinek a Földművelésügyi Minisztérium Vadonleső programja. Egy olyan kisemlőst, amellyel nemcsak az átlagember, de még az elszánt természetjáró sem igazán találkozhat. Bár a földikutya neve egyre ismertebb a hazai lakosság körében, maga az állat azonban még mindig kifejezetten rejtélyes mind a kutatók, mind a laikusok számára. De akkor mégis miért annyira érdekes ez az apró rágcsáló, hogy egy egész évet és megannyi programot szentelnek neki?

Amit a földikutyáról tudni érdemes

A földikutyák a talajlakó életmódhoz szélsőségesen alkalmazkodott rágcsálók. A mintegy arasznyi hosszú, hengeres testű állatok egész testfelépítése alkal-

Hazánk legveszélyeztetettebb földikutyája a délidéki földikutya. Lent: A földikutya tipikus, nagyméretű túrása földhurkákkal, homoki élőhelyen

mazkodott a felszín alatti élethez. Lábaik rövidek, testük hosszúkás és hengeres, fejük pedig lapos és ék alakú. Szemnyílást és fülkagylót nem találunk rajtuk, a fark pedig észrevehetetlenül rövid. Szembetűnőek nagy méretű, véső alakú metszőfogaik, amik kilógnak a szájukból, és a járatásás nélkülözhetetlen eszközei.

Otthonuk a felszín alatt épített járatrendszer, amelynek teljes hosz-

za a száz métert is jóval meghaladhatja. Mivel a földikutyák magányos életet élnek, minden egyednek saját járatrendszere van, amit a fajtársaitól elszántan védelmez. A földikutyák kizárólag növényi étrenden élnek; gyökereket, gumókat és hagymákat fogyasztanak. Természetes élőhelyeik a száraz, füves területek. Zárt erdőségekben vagy vízhatás alatt álló réteken, mocsaras területeken nem képesek megélni. Egykor országszerte elterjedtek voltak, de az elmúlt évszázad során drámai állománycsökkenésen estek át. Mezőgazdasági kártevőből a kihálás szélére sodródott, fokozottan védett fajokká váltak.

Miért annyira érdekesek a földikutyák?

A földikutyák mindig is kiemelt figyelemben részesültek a hazai természetvizsgálók részéről. Tulajdonképpen három főbb okra vezethető vissza az, hogy miért is

Délvidéki földikutya a mindössze 2017-ben felfedezett Albertirsai élőhelyen. Lent: A bajai földikutya rezervátum árvalányhajás homokpusztája

annyira érdekes tagjai a hazai faunának.

Az első ok a különleges életmódjuk. A földikutyák hosszú evolúciója annak jegyében telt, hogy mindinkább függetleníteni tudják magukat a felszíni léttől. Gyakorlatilag képesek leélni a teljes életüket anélkül, hogy akár csak egyszer is látogatást kellene tenniük a felszínen. Mindez azonban bámulatos alkalmazkodások sorozatát kívánta meg a földikutyák képviselőitől. Ez az alkalmazkodás egyrészt megfigyelhető a testfelépítésükön, másrészt alapvetően meghatározza élettani működésüket is. Mivel a földikutyák járatrendszere teljesen zárt (nincsen a felszínre vezető, nyitott járatuk), ezért járataikba a levegő csak a talajszemcsék között diffundálva juthat. Így a földikutyáknak nemcsak extrém ala-

csony oxigénszint mellett kell életben maradniuk, de kemény fizikai munkát is kell végezniük; hiszen bármit is csinálnak, ahhoz ásniuk kell. Sajátos, felszín alatti életmódjuk így egy sor anatómiai, élettani, viselkedési és ökológiai alkalmazkodást vont maga után, ami a kutatók érdeklődésének megunthatatlan célpontjává teszi a földikutyákat.

Azonban nem csupán életmódjuk és annak közvetlen következményei, de rendszertanuk és evolúciójuk is izgalmas vizsgálati alannyá teszi a földikutyákat. A legmodernebb genetikai módszerekkel végzett vizsgálatok alapján ugyanis a földikutyák evolúciójának rendkívül aktív szakaszában járunk. Ennek köszönhetően a különböző földikutya-állományok tanulmányozásán keresztül nem csupán lehetőség nyílik a fajkép-

ződés és adaptív szétterjedés szinte valamennyi aspektusának és kérdésének vizsgálatára, de a földikutyák egyszersmind az emlősevolúció talán legjobb, ismert modelljei is egyben. Ugyanakkor ami az evolúciobiológusok számára hihetetlenül izgalmas téma, ugyanaz valódi rémálom a rendszertan művelői számára. Nem csoda, hogy a mai napig nem született meg a csoport olyan rendszertani beosztása, mely a kutatók döntő többségének támogatását élvezné. A földikutyafajok száma a különböző rendszertani művekben 3 és 70 (!) között mozog. Bár a modern, molekuláris biológiai vizsgálatok sokat segítettek a földikutyák törzsfeljődésének és leszármazási viszonyainak megértésében, még mindig nagyon sok a nyitott kérdés ezen a területen.

A harmadik terület pedig, ami kifejezetten izgalmas állatcsoporttá teszi a földikutyákat, a védelmük. A földikutyák megőrzése nem kis kihívás elé állítja a természetvédelmi szakembereket, hiszen a természetvédelem teljes eszköztárát alapvetően felszínlakó fajokra dolgozták ki. Egy olyan rejtőzködő életmódú állat esetében, mint a földikutya, komoly nehézséget okoz az állat jelenlétének, előfordulásának detektálása, elterjedési területének feltérképezése vagy előfordulási helyeinek azonosítása, egy-egy állomány egyedszámának becslése, valamint egyedszámváltozásaik nyomon követése. Aktív természetvédelmi célú beavatkozások tervezéséhez és megvalósításához pedig

Kalocsa Béla (balra) és Tamás Ádám (jobbra) a bajai élőhely megtalálói, a felavatott védett terület táblája mellett

© Halmos Gergő

egyáltalán nem állnak rendelkezésre kész, követhető módszerek, protokollok.

Földikutyafajok Magyarországon

Mint arról fentebb már esett szó, a földikutyák rendszertana nem mentes a problémáktól, mindez pedig évtizedekre visszanyúló nehézséget okozott a hazai természetvédelemnek. A földikutyák természetvédelmi szempontból az 1970-es évek óta megkülönböztetett figyelemben részesülő állatok. Viszont sokáig kérdéses volt, hogy

A Bajai földikutyá-rezervátum története

A Baja peremterületén fennmaradt földikutyá-állomány megtalálása a 2013-as év áratlan, ugyanakkor szenzációs felfedezése volt.

A sejtés, hogy a korábbi Szegedi úti honvédségi gyakorlóterületen földikutyák élhetnek, az MME Bács-Kiskun Megyei Helyi Csoport tagjaiban fogalmazódott meg. A csoport vezetője, Kalocsa Béla kapott arra vonatkozó információt, hogy évekkorábban földikutyát láttak a területen. A Kiskunsági Nemzeti Park természetvédelmi őrével, Tamás Ádámmal 2013 áprilisában átvizsgálták az önkormányzati tulajdonban lévő, de nagyrészt hasznosítatlan területet, ahol nagy számban találtak gyanús, nagy méretű túrásokat. Ekkor kereste meg a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága a Földikutyavédelmi Szakértői Csoport tagjait. A helyszínre 2013. május 8-án kikerkezett dr. Németh Attilának és Czabán Dávidnak nemcsak három példányt sikerült még aznap befogniuk, bizonyítandó ennek a ritka kismélysnek a jelenlétét a területen, de azt is megállapították, hogy nagy egyedszámú földikutyá-állomány él a területen. A befogott példányokból, visszaengedésük előtt, genetikai mintát vettek faji hovatartozásuk megállapítása érdekében. Szeptemberre az is kiderült a gyűjtött minták genetikai vizsgálata alapján, hogy a talált földikutyá-populáció a délvidéki földikutyá fajához tartozik. Ekkor vált teljesen nyilvánvalóvá a bajai földikutyá-állomány megtalálásának jelentősége, hiszen a kritikusan veszélyeztetett délvidéki földikutyá legnagyobb ismert populációja került a termé-

szetvédelem látókörébe, melynek révén a faj korábban ismert világállománya hirtelen megduplázódott.

A délvidéki földikutyá legnagyobb egybefüggő és leginkább természetes élőhelyének megőrzése egy csapásra a hazai emlősvédelem legfontosabb ügyévé, egyszersmind legnagyobb kihívásává vált. Míg a háttérben zajlottak az egyeztetések és a különböző érdekek vizsgálata, sorra gyűltek az adatok mind az élőhelyről, mind az ott található földikutyá-állományról. Az összegyűlt információk alapján az MME 2015 végén kezdeményezte a földikutyák élőhelyének országos jelentőségű védett természeti területtel nyilvánítását a szakminiszternek írt levelében. A meginduló és példátlan gyorsasággal haladó védetté nyilvánítási folyamat eredményeként 2017 tavaszán kihirdetésre került a Bajai földikutyá-rezervátum nevű védett terület. Igazi sikertörténete ez a hazai természetvédelemnek, hiszen a földikutyá-állomány megtalálását követő 4. évben már védetté is vált az élőhely. A sikerhez az MME kezdeményezése mellett szükség volt az ügyben megnyilvánuló példátlan szakmai és civil összefogásra, valamint az egész történetet követő nagy fokú médiafigyelemre is. A Bajai földikutyá-rezervátum természetvédelmi terület létrejöttével biztosítottá vált a délvidéki földikutyá legnagyobb ismert populációjának hosszú távú fennmaradása, ami a faj megmentéséért folytatott küzdelem meghatározó fontos lépése volt.

többek között erre a kérdésre is választ kerestek. Az elvégzett genetikai vizsgálatok eredményei szerint a Kárpát-medencében öt, sehol másutt a világon nem élő (endemikus) földikutyá-faj honos. Ezek közül Magyarországon területén három faj,

Az ország két földikutyá-rezervátuma, Baján (balra) és Hajdúbagason (lent)

© Halmos Gergő

egy széles elterjedésű faj (a nyugati földikutyá) peremi helyzetű, ezért helyileg veszélyeztetett állományai fordulnak-e elő Magyarországon, vagy pedig önálló, szűk elterjedésű földikutyá-fajokat képviselnek a hazai populációk? A 2000-es évek derekán indult el az a napjainkban is tartó kutatási program, mely

© Németh Attila

Az erdélyi földikutyá a Hajdúhadház melletti Liget-legelőn

az erdélyi földikutyá (*Nannospalax transylvanicus*), a magyar földikutyá (*Nannospalax hungaricus*) és a délvidéki földikutyá (*Nannospalax montanosyrmienis*) előfordulásáról van tudomásunk. A hazai állomá-

Szabályos elrendezésben, egyenes vonalban sorakozó földikutyatúrások Hajdúbagason

nyok tehát szűk elterjedésű, kizárólag a Kárpát-medencében előforduló fajokhoz tartoznak. Azonban ezek a fajok terepi körülmények között a megjelenésük alapján nem különböztethetőek meg egymástól, kizárólag genetikai vizsgálat révén azonosíthatóak. Mivel nem csupán egyetlen földikutyá-faj él hazánkban, az összesen mintegy 1700 egyedre becsült hazai földikutyá-állományon három faj osztozik, de nem egyenlő mértékben. A hazai földikutyá-fajok egyedszáma, populációik száma, de a fennmaradásukat fenyegető veszélyeztető tényezők jellege is eltérő, ezért természetvédelmi szempontból is önálló egységekként, önálló fajokként kell kezelnünk őket. Ráadásul a fenti okok miatt az egyes fajok veszélyeztetettsége is eltérő mértékű. A legkevésbé aggasztó az erdélyi földikutyá helyzete, bár igaz, a faj globálisan így is sérülékeny (vulnerable) besorolást kapna az IUCN (Természetvédelmi Világszövetség) kategóriarendszere szerint. A magyar és a délvidéki földikutyá viszont sokkal nagyobb bajban van. Előbbinek, mint fajnak, a besorolása *Veszélyeztetett* (Endangered), utóbbinak *Kritikusan veszélyeztetett* (Critically endangered) lenne az IUCN szempontrendszer alapján.

Ismeretlen állományok? Mit tehetünk?

Az immáron közel 15 éve tartó hazai földikutyá-kutatások kezdete óta mindössze három biztos hazai földikutyá-állományt ismertünk, mindegyiket Debrecen közeléből. További kettő, Battonyához közeli élőhely esetében pedig nagyon erős volt a gyanú a földikutyá előfordulására. Az évek során – a szisztematikus keresésnek és nemegyszer a vakszerencsének köszönhetően – az ismert földikutyá-állományok száma tízre emelkedett. 2008-ban Kelebia, Mezőtúr és Kunmadaras közelében sikerült földikutyá-állományokat találni, 2013-ban Baján, majd 2017-ben Albertirsa közelében. Mindez arra utal, hogy még mindig lehetnek az országban a természetvédelem, illetve a kutatók előtt ismeretlen földikutyá-populációk, amelyek felkutatása kiemelkedő fontosságú feladat.

A földikutyá-állományok megtalálása nagyon nehéz feladat. A földikutyák leginkább tavasszal és ősszel aktív állatok, ekkor készítenek nagyobb számban azokat a túrásaikat, amelyek az egyetlen, a felszínről is észlelhető jelei a jelenlétüknek. Azonban e túrások alapján sem könnyű a földikutyá jelenlétének megállapítása. Bár homoki élőhelyeken a földikutyák túrásai

nagyon jellegzetesek tudnak lenni, kötöttebb talajon a legtöbb esetben rendkívül nehéz elkülöníteni a földikutyatúrásokat a közönséges vakond (*Talpa europaea*) vagy a közönséges kószapocok (*Arvicola amphibius*) túrásaitól. Az alábbi jellemzők együttes megléte esetén azonban gyanakodhatunk a földikutya jelenlétére: A földikutya túrásai rendszerint nagyok, a túrások szélesebbek azok magasságánál. A túrások tetején nagy méretű, 6-8 cm vastagságú talajrögöket, földhurkákat találunk (az ezek megmaradása szempontjából kedvező adottságú, nem túl morzsalékos talajokon). A túrások földjével elkeveredve arasznyi hosszúságú, a végükön 45°-os szögben elmetsett tarackokat találhatunk. A földikutyák (szemben a vakonddal és a kószapocokkal) rendszerint nem csak egyféle méretű túrásokat készítenek, hanem nagyobb és

kisebb méretű túrások egyaránt előfordulhatnak az élőhelyükön. Földikutyák esetében a túrások szabályos elrendezésben helyezkednek el, egy egyenes vagy ív mentén sorakoznak. A szomszédos túrások távolsága jellemzően nagy, 1,5-2 m is lehet. Ha a túrás földjét eltoljuk, földikutya esetében nem találunk alatta lyukat, mivel a túrához vezető járatot jellemzően hosszasan eltömi. A járat egyébként a legtöbb esetben nem is a túrás közepe alatt végződik, hanem a túrás valamelyik szélénél. A földikutyáknak egyáltalán nincsenek a nyitott felszínre vezető járataik, nincsenek lyukaik. Ha véletlenül járatot találunk a túrás alatt, az a földikutya esetében nagy méretű, 6-8 cm átmérőjű, kerek és érezhetően kemény falú, a járat belül tiszta, belógó gyökerektől mentes. Ha valaki földikutya jelenlétére utaló nyomokat talál, kérjük,

Az erdélyi földikutya nemcsak a Nyírség homokpusztáin maradt fenn, a Hajdúsági löszhát peremén is megtalálható még Debrecen és Józsa között

értesítse az MME Emlősvédelmi Szakosztályának elnökségét.

Valódi „hungarikumok”

A földikutyák a nyílt, száraz, füves élőhelyek karakterisztikus állatai. Egy olyan táj jellegzetes elemei, mely múltunkhoz történelmi és gazdasági szempontból ezer szállal kapcsolódik. Számos úgynevezett hungarikumot társítunk a pusztához, azonban földikutya-fajaink éppolyan elválaszthatatlan részét képezik ennek a tájnak, mint a szürkemarha vagy éppen a Kilenclyukú híd. A nálunk honos földikutya-fajok kivétel nélkül a Kárpát-medence bennszülött állatfajai. Fennmaradásuk szempontjából hazai állományaik meghatározó fontosságúak, ezért jelentős részben rajtunk múlik, hogy meddig túrhatnak még a talpuk alatt.

Németh Attila

© Halmos Gergő

Cselekvő denevérvédelem

© Forrágy Csaba

AZ ELMÚLT 1-2 ÉVTIZEDBEN idehaza és külföldön is alaposan felpörgött a denevérek kutatása és védelme, aminek egyik fontos indoka az volt, hogy számos faj esetében drasztikus állománycsökkenést tapasztaltak. Több országban gyakorlati programok is indultak, hiszen sokan felismerték, hogy ma már egyáltalán nem elégséges csupán adminisztratív eszközökkel óvni a denevéreket, sokszor érdemi együttműködésre épülő, aktív beavatkozásokra van szükség. A denevérek speciális életmódja és érzékenysége miatt azonban csak alaposan átgondolt védelmi lépéseket szabad tenni, ugyanis egy rosszul megtervezett és/vagy kivitelezett akcióval könnyen komoly károkat okozhatunk.

Az elmúlt években több nagyobb volumenű, sikeres denevérvédelmi beavatkozás is történt hazánkban (pl. az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén), amik egy részében az MME Emlősvédelmi Szakosztályának tagjai is aktívan részt vettek. Néhány intéz-

kedés az alkalmazott módszereket tekintve teljesen újszerű volt, így a jövőbeli programok tervezése szempontjából hasznosnak ítéljük azt, ha ismertetünk ezek közül néhányat.

Vasrács vagy „mamutverem”

A korábban barlangokban élő denevérfajok túlnyomó többsége a máshol kínálkozó kedvezőbb klimatikus adottságok, illetve az üregek lezárása vagy hasznosítása miatt ma már a nyári időszakokban inkább mesterséges szálláshelyekre, főleg épületekbe húzódik. A fokozottan védett hosszúsárnyú denevérek azonban még most is szinte kizárólag felszín alatti szállásokra, például bányavágatokba települnek, de ha tehetik, például a közönséges denevérek és a kereknyergű patkósdenevérek is szívesen szaporodnak ilyen helyeken. Ezek a mesterséges eredetű

Bányatárból kirepülő kereknyergű patkósdenevér (*Rhinolophus euryale*)

menedékek azonban nagyon veszélyesek lehetnek; gyakoriak bennük az összeszakadások és omlások, de akár mérgező gázfelhalmozódás is előfordulhat.

Mivel a denevérek számára alkalmas felszín alatti denevérszállások száma nagyon intenzíven csökken, ezért indokolt a bőregerek által lakott bányatárból minél nagyobb számban stabilizálni, illetve azokat a balesetek megelőzése és az állatok

© Bereczky Attila

védelve érdekében megfelelő módon lezárni. Egyáltalán nem mindegy azonban, hogy a beavatkozásokat mikor és milyen módon végezzük el. A sebes röptű hosszúsárnyú denevérek például nagyon igénylik a tágas bejáratokat, ezért a nyílások olyan mértékű lezárását, amin az emberek már nem férnek be, egyáltalán nem viselik el.

A fenti megfontolások alapján a mádi Bomboly-bánya esetében úgy döntöttünk, hogy a denevérek szempontjából kockázatos rácsrendszer kiépítése helyett a táró bevezető szakaszán egy viccesen csak „mamutverem”-nek nevezett mély üreg kialakításával akadályozzuk meg az emberek bejutását és a denevérek zavarását. A fizikai akadály kiépítéséhez kb. 20 m³ kőzetet kellett kitermelni (felaprítani és elhordani), amit eredetileg kéziszerszámokkal, majd látva ennek irreálitását, precíziós robbantásokkal terveztük végrehajtani. Ez a vágatrendszer azonban nem csupán nyári

© Boldogh Sándor András felvételei

Jobbra: Csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*)
Lent: Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*)

szállás, de nagyon fontos telelőhely is, így elli vagy telelési időszakban szó sem lehetett munkavégzésről, pláne nem robbantásokról. Szerencsére a korábbi adatgyűjtések eredményeként ismertük azt a jelenséget, hogy ősszel természetes okokból egy rövid időre szinte telje-

Nagy patkósdenevérek (*Rhinolophus ferrumequinum*)

© Boldogh Sándor András felvételei

sen elnéptelenedik az üregrendszer, az itt szaporodó denevérek többsége ugyanis ebben az időszakban távoli nász- és telelőhelyekre vonul, az itt telelő állatok viszont ilyenkor még nem érkeznek meg. Vagyis minden évben van kb. másfél hónapnyi időszak, amikor a beavatkozásokat a denevérek különösebb zavarása nélkül el lehet végezni.

Közvetlenül a robbantások előtt mindig ellenőriztük a denevéralomány aktuális állapotát; ennek következtében a legelső robbantást hosszabb időre két alkalommal is el kellett halasztani. A robbantási helyszín közelében soha nem maradtak állatok, szerencsénkre csupán néhány példányt kellett a belső részek felé áterelni vagy áthelyezni. A robbantásokat követően mindig

részletesen vizsgáltuk a járatrendszerben maradt példányok reakcióit is, de semmi különös nem tapasztaltunk (lényeges, hogy a távolabbi részeket fóliázással védtük a porzástól).

A „mamutverem” kialakítása során kitermelt törmelék egy részét a vágatrendszer belső részében helyeztük el, jórészt a denevérek által ellésre használt teremben, ami így elfedte a korábbi guanóhalomokat. A korábban felhalmozódott ürülék fontos információkkal szolgál a szálláshelyről a denevéreknek, ezért ennek egy részét a munkálatok előtt összegyűjtöttük, majd a munkák végén a behordott törmelékben elterítettük.

Az eredmények alapján a beavatkozás nagyon jól sikerült, a denevé-

A perkupai templom denevérbárát felújítása

hogy az abba beleröpülő állatok azonnal elpusztultak. Innen „zsákszámra” lehetett kihordani a tetemet, melyek többsége kereknyergű patkósdenevér volt.

Ahhoz, hogy az életveszélyes részről ki tudjuk zárni az állatokat, részletes terveket kellett készíttetni, engedélyt kellett szerezni, és nagyon sok biztonsági feltételt kellett megteremteni. A kivitelezés keretében nem csupán megfelelő módon kellett lezárni a bejáratokat, de gondoskodni kellett például a légcserre folyamatos biztosításáról is.

© Forrágy Csaba

Kereknyergű patkósdenevérek legnagyobb ismert közép-európai kolóniája

A természetvédelmi kármegelőzési keretből finanszírozott beavatkozásnak nem csupán az volt a célja, hogy megszüntessünk egy olyan veszélyforrást, amely a denevérek tömeges pusztulását okozza, hanem az is, hogy hosszú távon biztosítsuk a tárórendszer denevérbarát állapotát. Az elmúlt években ugyanis felmerültek olyan turisztikai fejlesztési elképzelések, melyek koordináció nélkül könnyen a denevérállomány teljes pusztulását vagy elköltözését eredményezhették volna. A beavatkozás egy nagyon fontos eredménye az, hogy meghatározó módon „képbe hozta” a denevéreket, illetve a fejlesztési célú projektterületnél az általános természetmegőrzési szempontokat.

Pala vagy cserép

A denevérek által lakott épületek denevérvédelmi szempontból is elfogadható módon történő felújítása egyszerű kérdés kellene hogy legyen, különösen akkor, ha azok középszerűek vagy közösségi hasznosítású épületek. Ezeknek a beavatkozásoknak a többsége pályázati forrásokból valósul meg, jól megtervezettnek és szabályozottnak kell lenniük, tehát nem eredményezhetnek természetvédelmi érdeksérelmet. Sajnos sokszor ennek éppen

az ellenkezőjét tapasztaljuk; a védett élőlények nem megővendő értéként, hanem akadályozó nehézségként, sőt „átokként” jelennek meg. Nagyon fontos ezért, hogy megfelelő iránymutatások készüljenek, ezeket eljuttassuk az érintettekhez, és el is fogadtassuk azokat.

A denevérek szempontjából az a legkedvezőbb, ha abban az időszakban történik a szállásépület felújítása, amikor denevérek egyáltalán nem tartózkodnak az épületben. A hazai templomokat például csak nyári vagy átmeneti szállásként használják az állatok, így a legtöbb helyszínen szeptember 1. és április 15. között egyáltalán nem zavaróak a munkálatok. Az utódnevelés azonban egy nagyon érzékeny időszak, így május 15. és augusztus 1. között lehetőleg minden zavarást kerülni kell a denevéres szálláshelyeken.

A korábbi tapasztalatok alapján az állványrendszerek kiépítését jól viselik az állatok, ezek elemei azonban nem szabad hogy akadályozzák a szabad éjszakai ki- és berepülést. Több megfigyelés szól arról, hogy az állványokon macskák és nyestek jutottak be a felújítás alatt álló épületekbe, és károsították az ott élő denevéreket, így ennek megelőzése is figyelni kell.

A denevéreknek speciális energia-gazdálkodási adottságaik vannak (alapvetően melegkedvelők), ezért a szálláshelyek mikroklimatikus jellemzőinek központi jelentősége van a megőrzésükben. Fontos tervezési szempont ezért a megfelelő tetőfedő anyag (pl. fémlemez, természetes pala) és telepítési rétegrend annak érdekében, hogy az adott szálláshely korábban kedvező hőmérsékleti adottsága érdemben ne változzon meg. A cserépborítás a tapasztalatok szerint például egyáltalán nem jó választás ebből a szempontból.

Vannak olyan tetők, melyek könnyen túlmelegednek, így az alattuk élő denevérek elpusztulnak. Ilyen esetekben a héjazat cseréje, világosabbra történő átfestése vagy akár automatizált szellőztetőrendszer kiépítése jelenthet megoldást.

Korábban több denevérfaj (pl. szürke hosszúfülű-denevér) viszszaszorulásáért a fakezelő szereket (rovarirtók, impregnáló) tették felelőssé. Napjainkban a forgalomban lévő szerek túlnyomó többsége megfelelő hatóanyag-tartalmú, de nagyon fontos, hogy ezeket mindig az előírások szerint használják fel (pl. megfelelő töménység stb.). Még a legjobb szerek esetében is indokolt, hogy legalább 2 hónap időtartam teljen el az utolsó fakeze-

lés és a denevérek érkezése között. A gyártók az egyes termékeket gyakran országonként más-más elnevezéssel forgalmazzák, így az eligazodás segítése érdekében a nagyobb külföldi denevérvédelmi szervezetek már rendszeresen frissített listát tesznek közzé az ajánlott szerekről.

Semmit sem érnek az előzőekben ismertetett javaslatok, ha a denevérek a felújítást követően nem tudnak többet az épületekbe bejutni.

A patkósdenevérek kifejezetten igénylik a nagy méretű, szabad berepülőnyílásokat, ezek megszüntetése vagy jelentős leszűkítése az állományok elköltözését és felmorzsolódását eredményezi.

A denevérek által lakott épületek díszkivilágítása tudományos vizsgálatok eredményei alapján nagyon káros. Már egy kisebb mértékű és rövid időtartamú megvilágításnak is komoly zavaró hatása van; jelentős kondícióvesztést, a kölykök lassabb növekedését, a túlélési esély csökkenését stb. eredményezi.

© Boldogh Sándor András felvételei

Kereknyergű patkósdenevérek és csonkafülű denevérek
Fent: Gázmérgezésben elpusztult kereknyergű patkósdenevérek

Egy erős, az éjszaka nagyobb részében történő megvilágítás esetén az állatok véglegesen elhagyhatják korábbi szálláshelyüket. A denevéres épületek éjszakai díszkivilágítása ezért április 15. és szeptember 30. között egyáltalán nem javasolt, a nagy kolóniák szálláshelyein ebben az időszakban a megvilágítási rendszer használatát teljesen szüneteltetni kell.

Az eredményes, hosszú távon is fenntartható beavatkozások általában együttműködések keretében valósulnak meg, így volt ez az

összes fentebb ismertetett beavatkozás esetében is. A közelmúltban az MME is bekapcsolódott egy denevérvédelmi projektbe, ami a szinpetri református templomban élő denevérkolónia megőrzését célozza. A tervek szerint az összeomlás szélén álló tetőzet denevérbarát átépítése idén ősszel fog megvalósulni, ami alatt reményeink szerint évtizedekig újra biztonságban élhet a sok száz nagy patkósdenevér és csonkafülű denevér.

Boldogh Sándor András

Miként lehet, és miért legyen törösdarazsunk a kertben?

Madárbarát kert

© Orbán Zoltán felvételei

MÁJUSTÓL SZÁMÍTHATUNK a természetes törösdarazsak feltűnésére, amint a kertek, parkok gypén, egy-egy korhadó fa, földből kiálló tuskó vagy a komposzt közelében keringenek, akár nagy tömegben is. Fontos tudnunk, hogy ezek a rovarok nem csak pompás megjelenésűek, de ártalmatlanok is; az emberekre, társ- és háziállatokra semmilyen veszélyt nem jelentenek.

Első lépésben talán azt kellene tisztázni, hogy egyáltalán miért legyenek hatalmas, akár 5 cm-es hosszú is elérő törösdarazsak a kertekben, a parkokban, a környezetünkben?

Darázs és darázs között óriási a különbség

Jogosan tartunk a családi közösségekben élő, támadékony és fájdalmas szúrású darázs- és méh-

fajktól. Ezek mérge ugyanis a legfontosabb ellenségüknek számító emlősök (medvék, vaddisznók, borzok stb.) ellen fejlődött ki azzal a céllal, hogy jelentős fájdalmat

Sötétszárnyú törösdarázs

Lent: A komposztban található lárvák miatt itt is számíthatunk törösdarazsak megjelenésére

okozva egy életre elvegyék a kedvüket a méhek és darazsak abajgatásától. Ezt a riasztó funkciót tölti be a fájdalmas csípésű darazsak jellegzetes sárga-fekete mintázata is.

A korhadó, lárvára rágta fatörzsek tipikus törösdarazsas helyek

Velük ellentétben a törösdarazsak nem alkotnak együttműködő családi közösségeket, nem agresszívek – gyakorlatilag tudomást sem vesznek az emberről, így szúrásuk, harapásuk is nehezen kikényszeríthető, és mérgeük még ekkor sem okoz erős fájdalmat, mivel ennek szerepe is más.

Beporzók és lárvavadászok is egyben

A felnőtt törösdarazsak nektárt fogyasztanak, és virágról virágra járó beporzóként nélkülözhetetlen szerepük van a virágos növények, köztük számos haszonnövény szaporodásában is. Szaporodásukat tekintve viszont parazitoidok – a nőstények a talajba vagy korhadó faanyagba ásva magukat lemezecsápú bogarak (például cserebogarak, ganajtúró bogarak, orrszarvúbogár, szarvasbogarak) lárváira helyezik petéiket. A kikelő darázlárva a szúrással megbénított gazdaállat testébe rágva magát belülről felfalja azt, majd itt bebábozódva és a következő tavasszal kikelve kezdi meg felnőtt életét. Jelenlétük tehát – a gyönyörködtetés mellett – biológiai védekezést is jelent az olyan gyökérvárosító fajokkal szemben, mint a cserebogarak.

Megfogyatkozásuk okai

Az elmúlt több mint fél évszázadban a mező- és erdőgazdálkodás,

rovarok állománya is drámaian csökkent Európa-szerte és Magyarországon is. Emiatt vált mind ritkábbá, veszélyeztetetté és védetté a nagy szarvasbogár, az orrszarvúbogár, hogy csak a legismertebbeket említsük. De ugyanez áll kontinensünk legnagyobb területű hártvány szárnyúja, a közel 5 cm-es óriás törösdarázs megfogyatkozásának hátterében is.

Irtásuk felesleges és tilos is

Irtásuk nem csak ártalmatlanságuk és a rovarlárva-kártevők elleni védekezésben betöltött szerepük miatt értelmetlen és „önsorsrontó” tett, de az óriás törösdarázs esetében még törvénybe ütköző is. Ez a faj ugyanis védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft. A tudatlanság és a hozzá nem értés sajnos évről évre számos ilyen állat pusztulását okozza, amikor a felesleges pánikkeltés hatására a munkáját

de még a belterületi zöldfelület-fenntartás is feleslegesnek, sőt akár károsnak tekintette, és ezért eltávolította a területéről a korhadó fákat, tuskókat. Ennek következtében egy nagyon fontos élőhelytípus, ezzel párhuzamosan pedig a pusztuló faanyagban fejlődő szaproxilofág

nem kellő szakmai felkészültséggel végző rovarirtók tömegesen mérgezik le a törösdarazsakat.

Ne féljünk tehát a májustól a nyár végéig tömegesen feltűnő, a talajhoz közel jellegzetesen, lassan repülő törösdarazsaktól. Ha idegenkedünk a rovaroktól, nyugodtan menjünk

© Orbán Zoltán felvételei

tovább, de ha természetbúvárként olyan szerencsében van részünk, hogy láthatunk egy ilyen „rajzást”, érdemes leülni a közelben, és megfigyelni ezeknek a fogyatkozó és érdekes óriásoknak az életét. Ha pedig szeretnénk jobban is megismerkedni velük, sőt tenni valamit a védelmük érdekében, a környeze-

A felnőtt törösdarazsak nektárfogyasztó beporzók (sötétszárnyú törösdarázs)
Lent: A sötétszárnyú törösdarázs ilyen rózsabogárlárvák miatt keresi fel a komposztálót

tünket is törösdarázsbaráttá alakíthatjuk.

Komposztáló és bogártanyaröng

Amennyiben a környezetünkben sok a virág, akkor máris számíthatunk egy-egy törösdarázs alkalmi felbukkanására. Ha azonban állandósítani

szeretnénk a jelenlétüket, akkor megfelelő szaporodóhelyet kell biztosítanunk számukra. Ehhez alapvetően korhadó faanyagra van szükség, amit komposztáló létesítésével, illetve bogártanyaröngök kihelyezésével oldhatunk meg. Komposztálóra amúgy is szükség van a kertben, az ebben leomló növények illata pedig magától odavonzza az ebbe petéző bogarakat is, ezek lárvái pedig a rájuk vadászó törösdarazsakat. A komposztálót, illetve a kertet érdemes kiegészíteni függőlegesen vagy vízszintesen harmadág-felég földbe süllyesztett bogártanyaröngökkel is. Ezek a legalább derékvastagságú korhadó törzsdarabok a közelünkbe vonzzák a sokak által látni vágyott nagy szarvasbogarakat és orrszarvúbogarakat, hogy a korhadó fára petézzenek. Később a petékből kikelő lárvák pedig ugyanilyen vonzerőt jelentenek az óriás törösdarazsak számára, amik ezt követően éveken át kertünk vendégei lehetnek. Hiszen a bogárlárvákban fejlődő darazsak a következő nyárelőn itt fognak kikelni; először a hímek, aztán a nőstények, feltűnésükre ez első évi megtelepedést követően éppen ezért óraműpontossággal számíthatunk.

Orbán Zoltán

Végveszélyben: a nagy goda

Ornitológia

© Molnár Gyula

A NAGY GODA (*Limosa limosa*) a nagyobb termetű, fészkelő parti madaraink közé tartozik. Mind vonuláskor, mind költési időszakban rendkívül feltűnő, hosszú lábú, hosszú csőrű, kifejezetten hangos madár.

A 2000-es évek elejéig még nem volt ritka a március végi-áprilisi eleji vonulási csúcsán a 8000-10000-es nagyságú godacsapat sem a lecsapolt alföldi halastavakon, azonban napjainkban ugyanott néhány száz madárnak is örül a terepmadarász. A fészkelő godák hiánya talán még látványosabb: nem is olyan régen szinte minden kisebb mocsárréten, szikes tó partján, előntésen ott voltak a fészkek, fiókáikat jajgatva féltő godák, azonban mára a legtöbb helyről sajnos eltűntek. Eseményszámba megy, ha egy, az ideihez hasonlóan csapadékosabb tél után megjelennek újra a madarak korábbi költőhelyeiken, de egy átlagos évben bizony hiába keressük őket. Azonban nem csak a Kárpát-

medencére jellemző trendről van szó, egész Európában végsősen fogyatkoznak a nagy godák. Kifejezetten veszélyeztetett, kihalással fenyegetett, a Vörös listán szereplő madárfajjá vált ez a valaha oly gyakori partimadár. Megkíséreljük bemutatni a számos veszélyeztető tényező számbavételével, hogy hogyan jutott idáig ez a szép madár.

Állomány, alfajok, vonulás

A nagy godának 3 alfaja van. A törzsalak (*Limosa l. limosa*) Nyugat-Európától Kazahsztánig költ. Izlandon, a Feröer- és a Shetland-szigeteken a *L. l. islandica* fészkel, míg van egy elszigetelt alfaj (*L. l. melanoroides*), aminek populációja a Jenyiszejtől keletre, a Távolságon, Mongóliában és a Kamcsatka-félszigeten él.

Világállományát 614 000-809 000 egyedre becsülik (Wetlands International, 2016), míg a magyarországi állománya mindössze 120-600 párra tehető. A nagy goda világállománya 23%-kal

csökkent az elmúlt 25 évben. Ez a Wetlands International szervezet felmérései alapján megállapított, viszonylag pontos becslés komoly aggodalomra ad okot. Különösen, ha csak az európai állomány alakulását nézzük, ami megdöbbentő tendenciát mutat: 25 év alatt (ami három generációt jelent) 30-49%-os csökkenést lehetett megfigyelni (BirdLife International, 2015).

A nagy goda hosszútávú vonuló faj, az európai állomány telelőterülete a Szaharán túl, a Száhel-övezetben, illetve a Közel-Keleten és a Földközi-tenger partvidékén található. A tavaszi vonulásuk februártól ápriliséig tart, az első éves madarak általában a telelőterületeken maradnak. A költésből kimaradó egyedek kisebb-nagyobb csapatokba gyűlve nyaralnak át lecsapolt halastavakon, előntéseken és a ritkaságszámba menő, még működő alföldi rizstelepeken. Az őszi vonulás augusztustól egészen novemberig tart, ekkor a godák kisebb csapatokban láthatóak, elsősorban a lecsapolt halastavakon.

Élőhelye, költése

Magyarországon a költőállomány zöme az Alföldön él, de elvétve a Dunántúlon is megtaláljuk néhány arra alkalmas élőhelyen. A vizes, enyhén tocsogós gyepeket részesíti előnyben, ahol olyan magas növényzetet talál, ahol a fészken ülő madár ugyan takarásban van, de nyújtott nyakkal jól be tudja látni a környezetét. A fészke nagyon egy-

szerű, általában zsombékra hordott növényi anyagokból alakítja ki a fészkecsészét, és oda rakja négy tojását. Sokszor laza telepekben költ több goda, akár 3 pár is egy hektáron. A költésből kimaradt egyedek gyakran kisebb csapatokban a kolóniák közelében maradnak. A hím és a tojó felváltva kotlak, a fészkekhagyó fiókák nevelése egy hónapig tart.

Táplálékuk rovarokból, egyenes szárnyúakból, pókokból, csigákból, halikrából, különböző férgekől és más gerinctelenekből áll, időnként magokat is tartalmaz.

Fenyegetettség

Talán az egyik legnagyobb veszélyt a fészkelőhelyek fokozatos eltűnése jelenti, aminek az egyik fő oka az agrárgazdálkodás intenzívebbé válása. Ez a gyakorlatban a mocsárterek, szikes gyepek feltörését és mezőgazdasági hasznosítását jelenti. A különböző szőrmés és szárnyas ragadozók populációinak szaporodása is igencsak kedvezőtlenül hat az állományra a tojás- és fiókapredáció miatt Európa-szerte. Nálunk az elszaporodott róka- és vaddisznóállomány jelent gondot. A klímaváltozás okozta rendszeres aszály, ami a tavaszi vízborítást gyakran a minimumra csökkenti, időnként teljesen száraz gyepeket eredményez, ami költésre és táplálkozásra egyaránt alkalmatlan a partimadarak számára.

Európán kívül óriási gondokat okoz az illegális vadászat, ami

ugyan nagymértékű lehet, de a pontos számok nem ismertek. A nyugat-afrikai telelőterületen a tengerparti vizes területek folyamatos kiszáraitása, feltöltése zajlik – ami az európai godaállomány jelentős részét érzékenyen érinti – olyan gazdasági okok miatt, mint az agrártevékenység fejlesztése, a szélerőművek telepítése és a turizmus fejlesztése. Így a potenciális telelőterületek kiterjedése folyamatosan csökken.

Mind a költő-, mind a vonuló- és telelőterületen számos negatív hatás éri a nagyoda-populációt, így ezek együttesen már eddig is katasztrofális következményekkel jártak.

Természetvédelmi megoldások

2008 óta létezik egy európai fajvédelmi terv a nagy goda megmentésére, és Nyugat-Európában számos élőhelyfejlesztési projekt zajlott, illetve több, kifejezetten agrár-környezetgazdálkodási támogatási javaslat került kidolgozásra a faj védelme érdekében. Mi az, amit még tenni lehetne a faj megmentése érdekében?

Fontos lenne még több, az Európán kívüli populáció változá-

saira, trendekre és az eddig kivitelezett védelmi akciók eredményességére vonatkozó adatot gyűjteni.

Nincs elég információ a madarak vonatkozásában a túlélésről, a költésről és a vonulásról. Az összes kérdés tisztázása érdekében kiterjedt kutatásokat kell folytatni. Az agrár-környezetgazdálkodási támogatásokkal kapcsolatban el kell érni, hogy a vízimadárbarát gazdálkodást folytató gazdák közvetlenül kapjanak

a tevékenységükért pénzügyi támogatást. Fontos lenne a faj számára ideális élőhelyeken speciális rezervátumokat létrehozni, elsősorban

a különleges madárvédelmi területeken (SPA) belül.

Magyarországon minél hamarabb ki kell dolgozni egy országos fajvédelmi tervet. Várhatóan a faj hamarosan felkerülhet az EU prioritáslistájára, ami lehetővé tenné a LIFE+ pályázati lehetőség által biztosított 75%-os uniós támogatás igénybevételét, aminek köszönhetően esély nyílna a faj hazai fészkelőhelyeinek intenzívebb védelmére és olyan alaputatások (vonulás, költés, túlélés) folytatására, amelyek egy sikeres fajvédelmi program megalapozásához szükségesek.

A nagy goda védelmének megszervezése olyan feladatot jelent, amely egyrészt lehetőséget teremt arra, hogy újra életre keltsük az MME Vízimadárvédelmi Szakosztályát, másrészt zászlóshajóként olyan fajok védelmét is elősegítené, mint a piros lábú cankó, bíbic és gulipán. De a probléma megoldására csak egy olyan összehangolt, nemzetközi összefogás keretében folytatott természetvédelmi program alkalmas, amely a hosszú távú vonuló vízimadár-fajok biztonságát az Európán kívüli élőhelyeken is biztosítani tudná.

Tokody Béla

© Molnár Gyula felvételei

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2018. május 26-én a MOM Kulturális Központban tartotta éves Küldöttközgyűlését.

Az elnöki megnyitó, a jegyzőkönyv-vezetők és hitelesítők megválasztása, valamint a napirend jóváhagyása után Bajor Zoltán elnök kérésére, távollétében Frenyó Gábor tartott összefoglaló beszámolót. Ezt követően Wolfné Magyar Zsuzsanna, gazdasági igazgató a 2017-es esztendő pénzügyi beszámolóját és mérlegét tárta a küldöttek elé. Halmos Gergő ügyvezető igazgató az MME 2017-es évi jelentését és közhasznúsági mellékletét mutatta be. Elhangzott a könyvvizsgáló beszámolója a 2017. évi gazdálkodásról (Kolbe Tünde), az Ellenőrző Bizottság (Nechay Gábor), a Fegyelmi

Bizottság (Dr. Török János), valamint a Tagnyilvántartás (Harangi István) beszámolója.

Az ünnepi eseményen kitüntetésben részesültek az MME keretei között kiemelkedő munkát végző tagtársak.

Örökös tagságot kapott **Berkesi József, Bókai Bátor, Galiba Ferenc, Lelkes István, Soós Barnabás, Urbán Sándor.**

Chernel István-émlékérmet kapott **Darázsi Zsolt, Fidlóczky József, Madas Katalin.**

Brellos Tamás-díjjal lett kitüntetve **Somoskői Péter.**

A központi irodából **Kincses László** munkáját emelte ki a vezetőség.

Valamennyiüknek ezúton is gratulálunk.

Berkesi József örökös tag

Galiba Ferenc örökös tag

Kincses László kiváló munkatárs

Soós Barnabás örökös tag

Urbán Sándor örökös tag

Somoskői Péter Brellos Tamás díjas

Darázsi Zsolt Chernel István emlékérmes

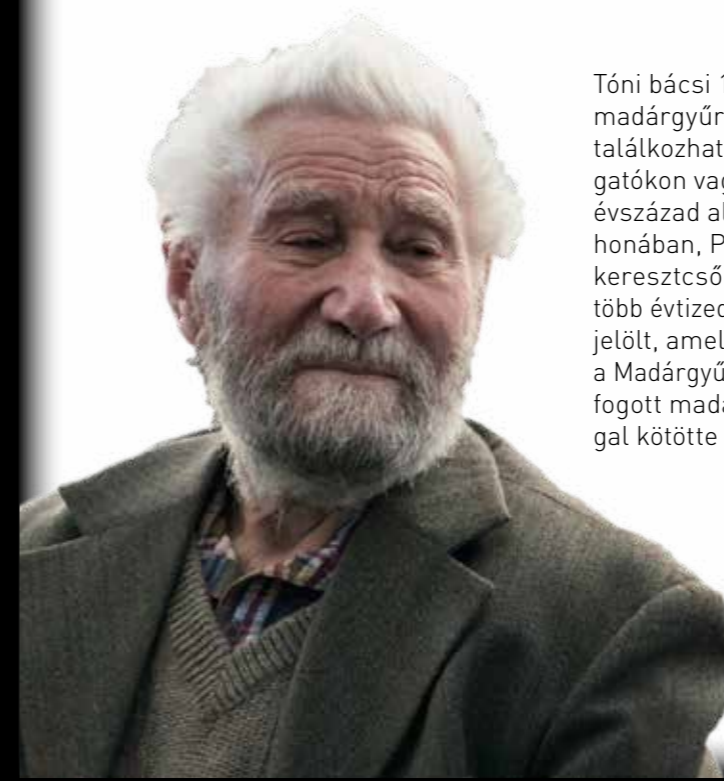

Fidlóczky József Chernel István emlékérmes

Madas Katalin Chernel István emlékérmes

Május 16-ra virradó éjszaka, 96 éves korában elhunyt **Ziegner Antal**, az MME alapító tagja.

Tóni bácsi 1922-ben született, 1951-től 2002-ig volt aktív madárgyűző munkatársunk, de ezután is rendszeresen találkozhattunk vele gyűzőtalálkozókon, sólyomcsalogatókon vagy nyaranta a Kolon-tavi Madárvártán. A fél-évszázad alatt 26 ezer madarat gyűzőt, a legtöbbet ott-honában, Pilisszentlászlón. Szeretett magevőik – csízek, keresztcsőrűk – jelölésén túl, a rétszilasi sirálygyűzők több évtizedes munkájában is részt vett. 2300 dankasirályt jelölt, amelyek közül számos távolsági megkerülést őrzünk a Madárgyűzőési Adatbankban. A meggyűzőt és visszafogott madarai révén Tóni bácsi nevét összesen 17 országgal kötötte össze munkássága.

2010-ben az MME Örökös tagja lett. Idén februárban a Madárszámlálók és Madárgyűzők Országos Találkozásán (MMOT) is velünk volt a mindig jó kedélyű madarász barátunk.

© Görögh Zoltán felvétele

A TERMÉKEINKET MEGTALÁLJA KIZÁRÓLAGOS,
SZAKKÉPZETT VISZONTELADÓINKNÁL, VALAMINT AZ
INTERNETEN A WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM OLDALON

BTX #CLOSER 2 NATURE

Az új binokuláris teleszkóp, a BTX minden időkhöz legtermészetesebb vizuális élményt nyújtja. Lehetővé teszi, hogy minden apró részletet két szemmel is kristálytisztán lásson, és az innovatív homlok-támasszal, ill. a ferde betekintéssel ezt órákon át kényelmesen tehesse. Élje át a pillanatot még erőteljesebben a SWAROVSKI OPTIK-kal!

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK